

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

СКРИПНЮК АНАСТАСІЯ ЄВГЕНІВНА

Допускається до захисту:
в.о. завідувача кафедри
міжнародних відносин і зовнішньої
політики,
доцент

В.В. Лимар

«_____» _____ 2022 р.

КОНФЛІКТОГЕННІСТЬ ТРАНСКОРДОННОЇ МІГРАЦІЇ

Спеціальність 291. Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

Кваліфікаційна (магістерська) робота

Керівник:

Чарських І.Ю., доцент кафедри
міжнародних відносин і
зовнішньої політики, к.і.н.

Оцінка: ____ / ____ / ____

(бали за шкалою ЄКТС/за національною шкалою)

Голова ЕК: _____

(підпис)

АНОТАЦІЯ

Скрипнюк А. Є. Конфліктогенність транскордонної міграції. Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». ОП «Міжнародні комунікації та медіація в умовах конфліктного врегулювання». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця 2022.

У роботі проаналізована сутність конфліктогенності транскордонної міграції в сучасних багатоетнічних суспільствах. Висвітлено передумови й чинники формування конфліктного потенціалу між мігрантами та приймаючим соціумом. Встановлено причинно-наслідкові зв'язки між транскордонним переміщенням та ростом міжетнічної напруги, політичною нестабільністю та безпековими викликами. Дослідження базується на принципах системності, наукової об'єктивності та комплексного аналізу. Запропоновані шляхи удосконалення управління міжнародною міграцією та доведено необхідність застосування нових інструментів і методів адаптаційної політики новоприбулих осіб для зменшення негативного впливу міграційних потоків.

94 с. Бібліограф.: 110 найм.

Ключові слова: транскордонна міграція, мігранти, конфлікт, Європейський Союз, біженці, адаптація.

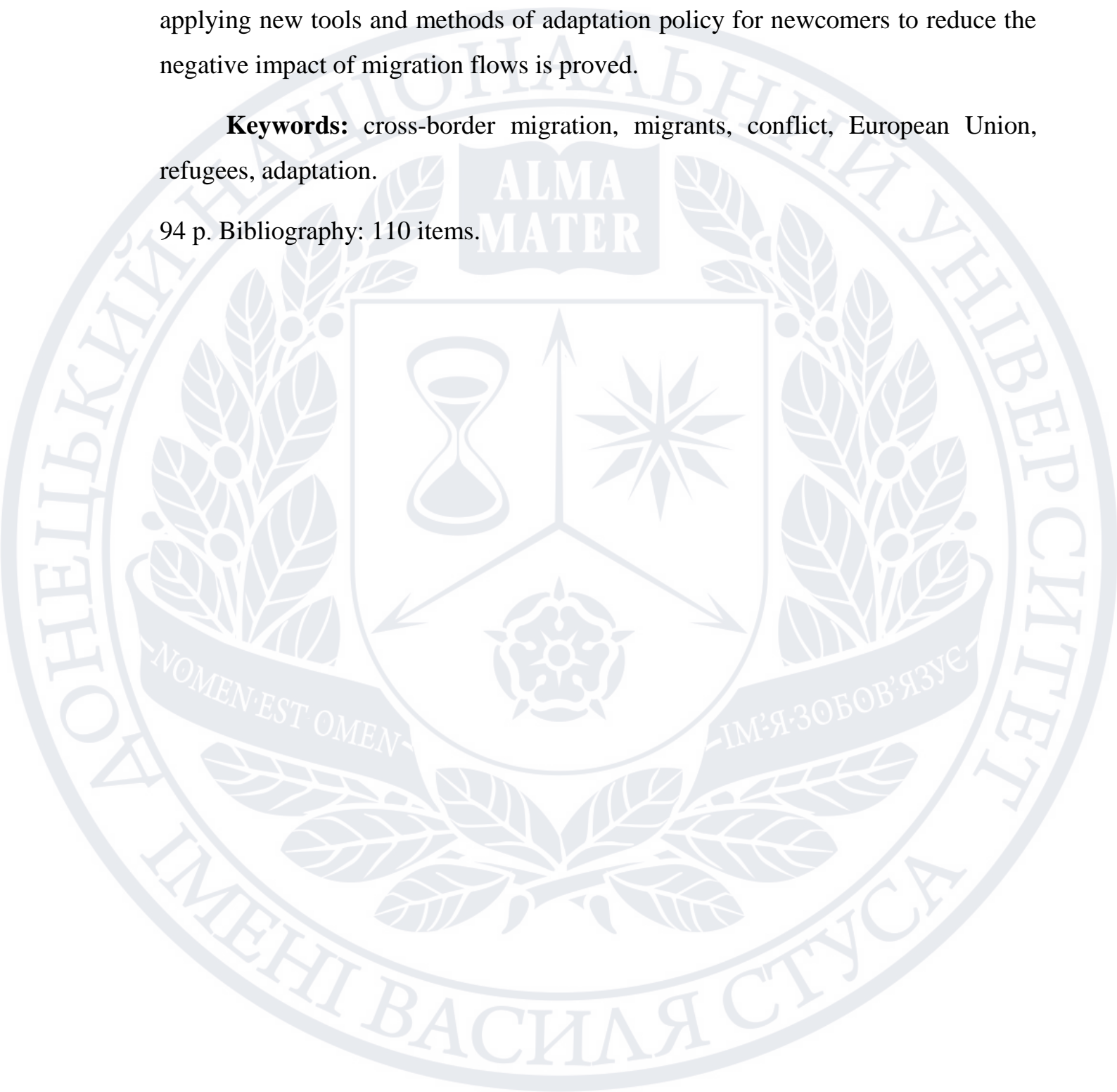
Skrypniuk A. E. Conflict potential of cross-border migration. Specialty 291 "International Relations, Public Communications and Regional Studies", EP "International communications and mediation in conflict resolution". Vasyl' Stus DonNU, Vinnytsia, 2022.

The research analyzes the nature of conflict potential of cross-border migration in modern multiethnic societies. The background and drivers of the conflict potential between migrants and the host environment are explored. The author has linked cross-border movements with increased interethnic tensions,

political turbulence and security challenges. The study is based on the principles of consistency, scientific objectivity and comprehensive analysis. Ways of improving the management of international migration are proposed, and the importance of applying new tools and methods of adaptation policy for newcomers to reduce the negative impact of migration flows is proved.

Keywords: cross-border migration, migrants, conflict, European Union, refugees, adaptation.

94 p. Bibliography: 110 items.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	5
ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ I. МЕТОДОЛОГІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ.....	10
1.1. Ступень вивчення проблеми.....	10
1.2. Характеристика джерел.....	14
1.3. Методологічні засади дослідження	17
РОЗДІЛ II. КОНФЛІКТОГЕННІ ЧИННИКИ МІЖНАРОДНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	22
2.1. Сучасні світові та європейські міграційні тенденції.....	22
2.2 Глобалізаційна конкуренція культур та ідентичностей	30
2.3. Збройні конфлікти як джерело міграційних колапсів	36
РОЗДІЛ III. КОНФЛІКТОГЕННІ НАСЛІДКИ ТРАНСКОРДОННОЇ МІГРАЦІЇ.....	44
3.1 Підйом соціальної, міжетнічної та міжконфесійної напруженості.....	44
3.2. Зростання політичної нестабільності	50
3.3. Загрози національній безпеці	55
РОЗДІЛ IV ШЛЯХИ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ КОНФЛІКТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ	63
4.1. Вдосконалення управління міжнародними міграційними процесами.....	63
4.2. Адаптація емігрантів.....	70
ВИСНОВКИ.....	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	82

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВП – Вимушені переселенці

ЄК – Європейська комісія

ЄС – Європейський Союз

ЗМІ – Засоби масової інформації

МОМ (IOM) – Міжнародна організація з міграцій

ОБСЄ (OSCE) – Організація з безпеки і співробітництва в Європі

ООН (UN) – Організація Об'єднаних Націй

ПРООН (UNDP) – Програма розвитку ООН

СБ (WB) – Світовий банк

США – Сполучені Штати Америки

УВКБ ООН (UNHCR) – Управління Верховного комісара Організації об'єднаних націй з питань біженців

PEGIDA – Патріотичні європейці проти ісламізації Заходу

ВСТУП

Актуальність теми продиктована постійно зростаючою транскордонною міграцією в умовах глобалізованого світу. Інтенсифікація економічної взаємозалежності держав, посилення політичної співпраці, гуманітарна мобільність громадян сучасного світу набула системного характеру. Відкритість кордонів надала можливість мігрантам все більше впливати на внутрішні процеси приймаючого соціуму та міжнародні відносини загалом. Окрім, низки позитивних змін ми спостерігаємо деструктивні прояви як в житті мігрантів, так і в приймаючому соціумі. Коли представники різного соціального статусу, моралі, кодексу поведінки та релігійного спрямування починають взаємодіяти в рамках одного соціуму, то ризики виникнення суперечок передбачувано високі. Відчутне посилення тривожних тенденцій в сфері міжетнічної злагоди, відсутність політичного консенсусу в питаннях міграційної політики та безпекові ризики пов'язані з терористичними загрозами. До того ж набули дедалі ширшого використання факти використання керованої міграції як зброї в введенні зовнішньої політики. Недостатня увага до комплексного розгляду всіх існуючих і потенційних загроз теми породжує необхідність проведення окремого дослідження.

Сучасна транскордонна міграція є надзвичайно складним, багатогранним явищем, яке впливає і на країну-реципієнта і на країну-донора. Україна не перший рік являється одним із найбільших постачальників трудового людського ресурсу в Європі, а також центром походження біженців, як особливого виду мігрантів, тому досліджувана тема також актуальна для усвідомлення масштабу й різноманіття свого зовнішнього впливу. В нинішніх умовах мінімальної міграційної привабливості для іноземних громадян необхідна повнота розуміння

зворотних ефектів, оскільки уже післявоєнна фаза розбудови держави й надання міжнародних фінансових впливань навпаки притягуватиме новий людський капітал. Набуття Україною кандидатства в ЄС зближує державу в тому числі й з викликами та проблемами структури, в вирішенні яких країна буде приймати повноцінну участь після логічного завершення євроінтеграційного процесу.

Об'єктом дослідження є світова транскордонна міграція.

Предметом дослідження є роль міжнародної міграції як деструктивного явища; здатність ММ посилювати існуючі та сприяти виникненню нових конфліктів як всередині суспільства, так і на міжнародній арені.

Метою є з'ясування ступеня впливу міграційних потоків на формування конфліктних взаємин в соціумі та між державами і визначення можливості зниження гостроти протиріч, які виникають внаслідок транскордонних переміщень великих груп населення в сучасних умовах.

Досягнення мети передбачає розв'язання наступних **завдань**:

- визначити ступень вивчення проблеми; проаналізувати джерельну базу тематики, окреслити методи та методологію дослідження;
- виокремити сучасні світові та європейські міграційні тенденції;
- з'ясувати наявність глобалізаційної конкуренції культур та ідентичностей між мігрантами та приймаючим суспільством;
- дослідити вплив збройних конфліктів на виникнення міграційних колапсів;
- охарактеризувати підвищення соціальної й міжетнічної напруженості через фактор міграції;
- обґрунтувати посилення політичної нестабільності на фоні системних прогалин;

- довести вплив транскордонних переміщень на ряд безпекових загроз;
- запропонувати можливості удосконалення управління міжнародними міграційними процесами;
- визначити найкращі стратегії комплексної адаптації новоприбулих осіб.

Хронологічні рамки роботи: 2015-2022 рр. Нижня межа пов'язана з початком міграційної кризи, а верхня – з загостренням російсько-української війни, що спричиняє активізацію міграційних потоків в Європі.

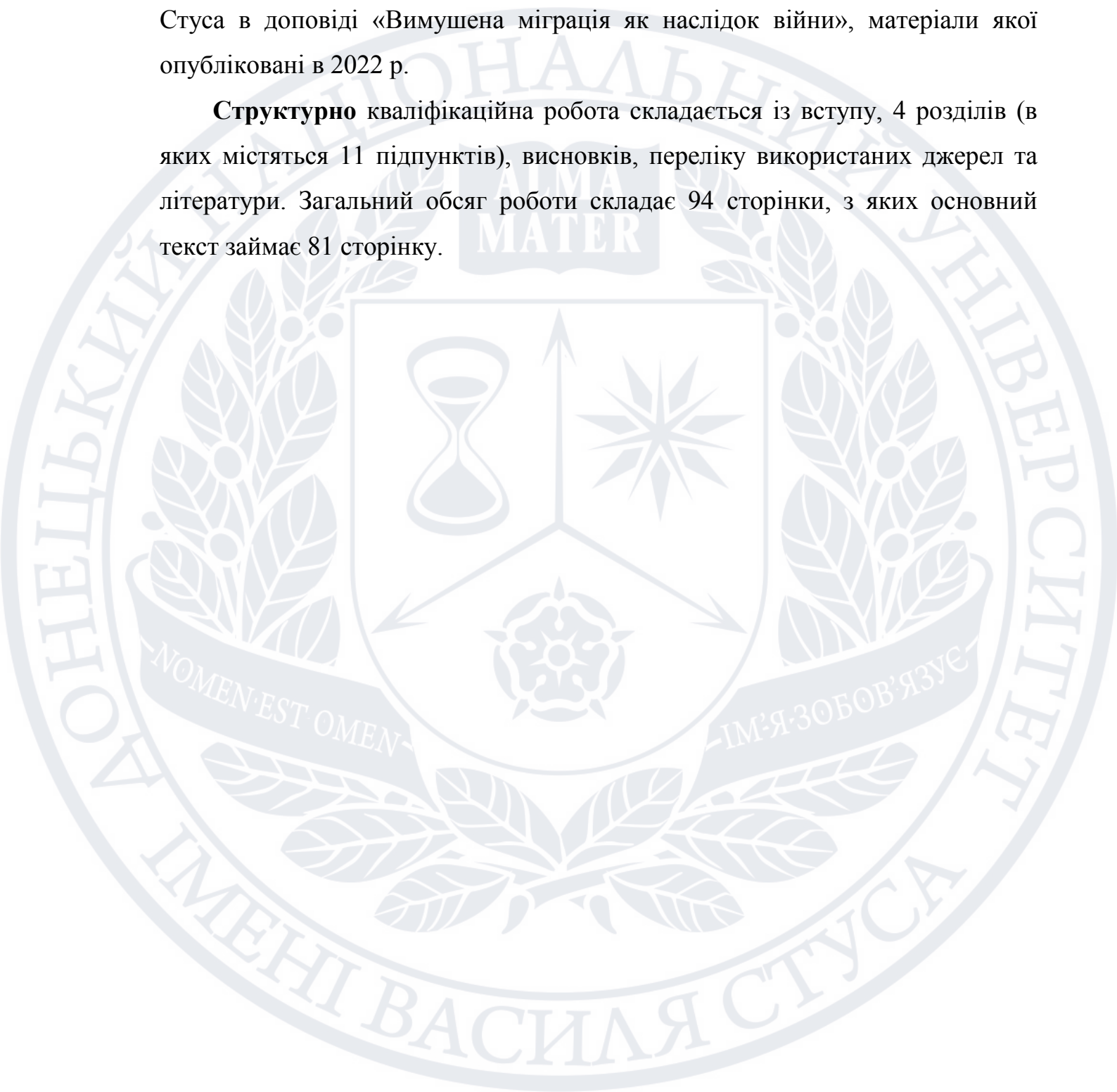
Територіальні межі дослідження окреслюються в основному Європою. Позаяк в результаті значної міграційної привабливості континенту для всього світу тут склались унікальні конфліктні поля, які значною мірою впливають на Україну через територіальну, культурну та політичну близькість з європейським регіоном.

Наукова новизна дослідження: полягає в комплексній оцінці чинників і наслідків транскордонної міграції щодо деструктивних процесів у суспільстві та їх взаємозв'язку. У роботі вдалось виявити закономірності, які прямо та латентно розхитують соціокультурний, безпековий та політичний простір держави. В контексті дослідження чинників та наслідків деструктивного впливу транснаціональної міграції на соціум та міжнародні взаємини в роботі надані аргументовані рекомендації для покращення ситуації.

Науково-практична значущість дослідження спрямована на подальший пошук покращення міграційної політики та мінімізацію негативних проявів міграції як невід'ємної складової розвитку людства. Використання конфлікту в контексті його позитивних функцій допоможе чітко встановити причинно-наслідкові зв'язки та шляхи врегулювання. Для України як держави-донора мігрантів дослідження допоможе практично втілювати надані рекомендації. Існує можливість використання результатів дослідження при викладанні міжнародницьких навчальних дисциплін в бакалаврських та магістерських освітніх програмах у вищій школі.

Апробацію результатів дослідження здійснено на IV науково-практичній конференції «Травневі студії 2022: історія, міжнародні відносини» на базі Донецького національного університету імені Василя Стуса в доповіді «Вимушена міграція як наслідок війни», матеріали якої опубліковані в 2022 р.

Структурно кваліфікаційна робота складається із вступу, 4 розділів (в яких містяться 11 підпунктів), висновків, переліку використаних джерел та літератури. Загальний обсяг роботи складає 94 сторінки, з яких основний текст займає 81 сторінку.

РОЗДІЛ І

МЕТОДОЛОГІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Ступень вивчення проблеми

Дослідження міграційних процесів займає вагомую роль у науковому доробку сьогодення. Масштабність та інтенсивність цього суспільного явища породжує необхідність в аналізі багатьох аспектів прямо чи опосередковано пов'язаних з ним. Щобільше, процеси, причини та наслідки транскордонних переміщень одночасно привертають значну вагу з боку багатьох різних спеціалістів: істориків, політологів, економістів, соціологів, психологів тощо. Однією з таких нетипових площин для наукового вивчення є опрацювання фактів конфліктогенності міграції, що значним чином об'єднує різні грані однієї тематики. Більшою мірою деструктивний вплив оцінювався теж в межах окремих галузей, а не комплексно, проте сучасні виклики привертають все більший інтерес до інтегративного аналізу.

Посилення уваги до вивчення проблематики транскордонних переміщень в контексті спричинених ними деструктивних наслідків на соціально-політичну злагоду пов'язано з помітним виходом на поверхню утворених загроз. Неможливість ігнорувати посталі виклики та чимала практична складова означеної тематики окреслили необхідність для наукової спільноти сприяти глибокому теоретичному осмисленню для подальшого прикладного подолання комплексу проблем. Прогалини в процесах міжнародної міграції призвели до загострення соціальних суперечностей, поставили під питання політичну єдність ЄС, сприяли економічним, демографічним та екологічним негативним трансформаціям. Тому враховуючи складність та багатогранність тематики ми можемо говорити про наявний широкий інтерес до вивчення конфліктогенності транскордонної міграції світовими та українськими науковцями. Водночас, через

динамічність й багатогранність предмета аналізу необхідно постійно «тримати руку на пульсі» нових сюжетів та спричинених наслідків.

Значний внесок в науковому обґрунтуванні міграції як чинника підвищення конфліктогенності в суспільстві й політиці здійснили А. Шуляк [92], А. Дмитрієв [62-63], К. Шиманська [64-65], О. Малиновська [77-78], М. Семенкова [87], Н. Бортник [56]. В роботах представлено ґрунтовне осмислення взаємозв'язку між появою чужорідного елемента в усталених суспільствах та розвитком негативних проявів у сфері міжнаціональної злагоди, політичної нестабільності та безпекових ризиків. Доведений комплексний вплив міграційних конфліктів на стан країни-реципієнта. Персонально А. Дмитрієв розглядає сукупність ризиків від глобальної міграції в контексті соціології виникнення стійких розбіжностей між новоприбулими особами та місцевим населенням, що призводить до соціальної диференціації, культурної стратифікації, міжетнічної ворожнечі по лінії «свій-чужий» та формуванням усталеної негативної стереотипізації. Такий широкий, але водночас ємкий аналіз дозволяє говорити про важливий вклад в осмислення сутності неоднозначного впливу транскордонних переміщень на злагоду всередині держави. [62-63]

Український вектор дослідження означеної проблематики особливо споріднений з активними внутрішніми переміщеннями у зв'язку з військовими подіями на Донбасі та анексією Криму. Проаналізовані особливості перебігу подальшої конфліктогенності розглядаються науковцями з точки зору зіткнення відмінних локальних ідентичностей, наявних стереотипів України та виникненням великої кількості біженців як специфічного виду вимушених мігрантів. Зокрема, А. Семенкова вивчила вплив міграції, спричиненої збройним конфліктом на Сході України, на розвиток і безпеку регіону, зафіксувала тенденції та закономірності переміщення на стан конфліктогенності суспільства та надала рекомендації по зменшенню негативних наслідків. [87]

Вагомий вклад в розуміння цивілізаційних суперечностей, в тому числі посилені міграційними процесами, вніс американський політолог С. Гантінгтон. [104] Аналізуючи поведінку представників різних традицій теоретик відзначив визначальну роль поняття ідентичності в процесах виникнення глобальних суперечностей. Чим більша прірва між цивілізаційною приналежністю мігранта та місцевого суспільства тим сильніше проявляються ціннісні зіткнення. Особливу увагу дослідника привертає конфронтація між західними й незахідними суспільствами. Несумісність традицій призводить до анклавізації мігрантів в межах закритих суспільств, що створює розшарування населення та сприяє низці викликів для міжкультурної злагоди.

Якісне наукове висвітлення зіткнень різних культур та ідентичностей між мігрантом і приймаючим суспільством було б неможливим без опори на спеціалістів-психологів, які досліджують когнітивні особливості формування конфліктного потенціалу в соціумі. Так завдяки працям К.Оберга стало можливим обґрунтувати наявний «культурний шок» новоприбулої особи стосовно місцевого середовища. Криза ідентичності загострюється через перманентний стрес від втрати знайомих умов та посталих завдань налагодження низки сфер в умовах чужої усталеної культури. Відчуття чужини формує емоційну ворожість до всього незнайомого, що сприяє подальшим соціальним суперечкам до моменту успішної адаптації. Також в даному контексті необхідно зазначити науковий вклад дослідників соціально-психологічної адаптації мігрантів, оскільки ґрунтовне осмислення інтеграції іноземного елемента є фундаментально важливим для подолання ряду конфліктогенних наслідків від людських переміщень.

Дослідження Ю. Чайковського доповнили наукові знання про вплив сучасних конфліктів на зміни міграційної політики сусідніх держав. [90] Що доводить тривожний взаємозв'язок між збройними сутичками та міжнародними процесами прийняття політико-правових рішень. Вимушені

переселенці розглядаються як особливо вразлива категорія мігрантів, яка потребує відповіді до врегулювання від міжнародної спільноти. Важливість авторського доробку науковця також лежить в області аналізу варіацій міжнародно-правового врегулювання даного складного фактора.

Особливий акцент вітчизняними та світовими дослідниками зроблено на аналізі можливостей використання мігрантів як різновиду нетрадиційної зброї в міжнародних відносинах, що становить одну з найбільших небезпек у питанні чинних і потенційних деструктивних ефектів від транскордонних міграцій у царині національної безпеки та політичної єдності. Найбільший науковий вклад тут ми визнаємо за американською дослідницею Келлі Грінхілл. Зокрема роботи «Стратегічно керована міграція як інструмент війни» [98] та «Коли мігранти стають зброєю. Довга історія і тривожне майбутнє тактики тиску» [99] дають чіткі відповіді на питання можливості використання мігрантів як зброї, за якою виступає цілеспрямована політика та інтереси окремих держав, що призводить до відчутних криз всередині об'єкту впливу. С. Білошицький у праці «Міжнародна міграція як різновид сучасної зброї: соціокультурний та політичний аспекти» [53] запропонував дефініцію «міграційна зброя» для окреслення спрямованого впливу сучасної міжнародної міграції на соціокультурні та політичні сфери життя приймаючих суспільств.

Отже, потреба у поглибленні знань та вирішенні негативних наслідків міграції породила особливу увагу до вивчення конфліктогенності транскордонних переміщень з боку наукової спільноти. Багатоаспектність тематики заслуговує крос секторального поглибленого аналізу, а також комплексного узагальнення передумов, причин і наслідків для подальшого прикладного застосування з метою усунення деструктивних ефектів в бік максимальної вигоди як для окремого індивіда, держави так і для міжнародних відносин, оскільки мало що настільки масштабно зачіпає такі маси людей і країн як міграція.

1.2. Характеристика джерел

В ході дослідження для забезпечення результативності роботи та підкріплення висновків було залучено різноманітне коло джерельної бази. Отримані ресурси потребують систематизації та класифікації відносно змісту, характеру та походження. Згідно з цим, можна виділити такі групи:

1. Нормативно-правові акти.
2. Статистичні дані.
3. Новинна стрічка.
4. Відомості з офіційних сайтів міжнародних організацій.

Отже, до першої групи було віднесено нормативно-правові акти. Відповідно до яких був здійснений аналіз міграційної документації та її трансформація. Фундаментальні конвенції та декларації дозволяють опиратись в дослідженні на зобов'язання стосовно прав мігрантів, недопущення всіх форм дискримінації й гарантування низки громадянських прав. Напрацьовані міжнародною спільнотою документи також регламентують права на свободу думки, совісті, релігії, право на свободу переконань і на вільне висловлення їх, право на проведення мирних зборів і асоціацій. Зокрема важливими є «Конвенція ООН про заборону всіх форм расової дискримінації 1965 р.» [5], «Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, 1966 р.» [8], «Конвенція про участь іноземців у громадському житті на місцевому рівні 1992 р.» [7] Аналіз збройних конфліктів як джерела особливої категорії вимушених мігрантів змусив звернутись до «Конвенції про статус біженців 1951 р.» [6] з метою проведення правової відмінності між визначенням, що важливо для розуміння зобов'язань країни, яка надає відповідний прихисток. Наприклад, переміщена особа – згідно з резолюцією ООН 1946 р., особа, яка в результаті дій органів влади була вислана з країни свого громадянства чи попереднього місця проживання або яка була змушена покинути їх з релігійних, політичних чи інших причин. Переміщена особа не є об'єктом

спеціалізованого міжнародного захисту та допомоги (таким захистом користуються біженці). Конвенція про статус біженців стала вагомим досягненням міжнародної та європейської спільноти, що в комплексі можемо назвати найповнішою кодифікацією питань стосовно шукачів притулку, тому має фундаментальне значення. Резолюція Європейського парламенту від 2015 щодо безпеки визначає взаємозв'язок неконтрольованої міграції з порушенням безпекової стабільності на континенті. Аналіз документів допомагає виокремити недосконалості реалізації механізмів стримування міжетнічних суперечок. Подальше покращення міграційного законодавства є однією з ключових тем досліджень в рамках мінімізації деструктивних чинників конфліктогенності транскордонної міграції. Тому законодавча база це незамінне цінне джерело у наповненні як теоретичної частини роботи, так і в ході висунення прикладних рекомендацій.

До другої групи джерел було залучено статистичні дані по різних напрямках. Безумовно, невіддільна частина будь-якого дослідження пов'язаного з міграцією повинна залучати статистичну інформацію за різні періоди. Нами було використано зведення щодо міграційних рухів населення, соціологічні результати опитування резидентів країни з приводу мігрантів, статистику переваг мігрантів у виборі країн переселення, цифрові зведення взаємозв'язку нелегальної міграції з тероризмом, підйоми в антиміграційних рухах та ін. Дані за різні роки були проаналізовані та зіставлені, що допомогло в дослідженні виявити кореляцію між транснаціональною міграцією та ростом етнічних, релігійних, соціокультурних та економічних суперечок між приймаючим суспільством та новоприбулими особами. Особливо цінними в наданні вагомої статистики стосовно різних аспектів міграції вважаємо дані дослідницького центру Pew Research Center. Вашингтонський осередок надає широкий спектр інформації про соціальні проблеми, громадську думку та демографічні тенденції світу. Також проводить опитування громадської думки, демографічні дослідження, контент-аналіз та ін. Зокрема завдяки наданим цифрам про зростання

мусульманського населення в Європі стало реальним оцінити рекордний приплив шукачів притулку, який викликав дискусію про імміграційну політику та політику безпеки в багатьох країнах і підняв питання щодо поточної та майбутньої кількості мусульман у Європі. Загалом бачимо, що сьогодні міграція виступає потужним рушієм і суттєвим наслідком політичних, соціальних та економічних змін. Враховуючи її визначальний вплив на суспільства, важливо мати повноцінний кількісний вимір. Достовірні статистичні дані мають ключове значення в базовому розумінні щодо цього важливого феномену.

До третьої групи віднесено повідомлення засобів масової інформації, тобто новини. В контексті теми конфліктогенності міжнародної міграції це обов'язкова складова для розуміння суспільної думки, яку транслюють медіа. Так, як новинний потік безперервний та має масовий характер, виділяючи новинні повідомлення ми можемо проаналізувати етапи конфлікту: зародження, ескалація та шляхи вирішення, які з'являються в публічному дискурсі. Основна кількість повідомлень стосується міграційної кризи в ЄС, реакції політичної еліти та фіксації росту антимігрантських рухів. ЗМІ видають швидку реакцію населення на ту чи іншу подію у сфері міграційної політики держави, а значить ми можемо сконструювати основні тенденції та їх подальший розвиток. Наприклад, в ході аналізу впливу міграції на соціальну стабільність в Європі новинний ресурс BBC допоміг виокремити резонансні випадки злочинної діяльності іноземців, які спровокували місцеве суспільство до антимігрантських протестів та закликів до перегляду чинної політики відносно надання притулку. [16]

Незамінною четвертою групою джерельною бази стали повідомлення і звіти з офіційних сайтів різних структур та організацій з міграції. Оскільки сферою міграції опікуються низка міжнародних організацій, то розміщена на відповідних сайтах інформація становить вагомий дослідницький інтерес. Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців опікується

переміщеними особами та оновлює дані щодо налагодження ефективної системи надання захисту та адаптації новоприбулих. [46] Міжнародна організація міграції публікує звіти з впровадженням заходів боротьби з негативними наслідками міграції, різних форм нетерпимості та ксенофобії. МОМ також регулярно випускає свої головні звіти про світову міграцію, що дозволяє простежувати тренди процесів людських переміщень та чинні виклики. [40] Авторитетні оцінки головної міжнародної організації з досліджуваної теми сприяють комплексному розумінню щорічних змін пов'язаних з транскордонним переміщенням та спричинених конфліктогенних проблем. Frontex розміщує на сайті звіти процесів нелегальної міграції та подальших деструктивних впливів. [23] Для отримання офіційних даних щодо політичної реакції ЄС на ті чи інші виклики пов'язані з транскордонною міграцією цінним для нас став сайт Європейської Комісії. Пресцентр надає прямі звернення вищих політичних осіб та звітує відносно прийнятих рішень. Інші міжнародні організації та структури також постійно апелюють до окресленої теми та становлять цінну джерельну базу дослідження.

Таким чином, наявна джерельна база дозволяє змістовно опрацьовувати конфліктогенність транскордонної міграції спираючись на нормативно-правові акти, статистичні дані, новинні ресурси, повідомлення та звіти з офіційних сайтів та довідкові матеріали. Завдяки наявним джерелам вдалось виконати поставленні дослідженням завдання та підкріпити отримані висновки.

1.3. Методологічні засади дослідження

Під методами дослідження розуміють сукупність певних процедур для збору та аналізу даних. Вибір методів наукового пізнання є невід'ємною складовою дизайну дослідницького проєкту. Методологія даного наукового дослідження відповідає поставленим завданням роботи з вивчення

конфліктогенності транскордонної міграції. Поєднання різноманітних підходів щодо здійснення ґрунтовних розробок становить собою належну підставу здійснення цілісного фахового доробку. Сукупність прийомів пізнання й інструментів опрацювання інформації дозволяє скласти операційне середовище для ґрунтового аналізу та отримання наукових висновків. Під час вибору методології проведеного дослідження враховувалося визнання міждисциплінарного виміру обраної теми. Ключовими для вивчення стали загальнонаукові принципи об'єктивності, системності, функціональності, аналізу, цілісності, принцип сходження від абстрактного до конкретного.

Принцип наукової об'єктивності притаманний представникам різних царин сучасної науки. Перш за все використання наукової об'єктивності дозволяє підійти неупереджено до аналізу здобутої інформації та робити тенденційні висновки. Дистанціонування від впливів оцінювальних суджень, особистих інтересів, упереджень та поглядів є базовим для отримання об'єктивної картини реальності. Оскільки конфліктогенність дослідження міграції проводиться нами також з метою подальшої роботи над практичним зменшенням негативного впливу, то надважливо в розробці опиратись на реальний стан справ. В такому разі можна говорити про ефективність наданих рекомендацій щодо пониження конфліктного потенціалу від транскордонних переміщень. Відтак, дотримання вимог об'єктивності в науці залишається невіддільною ланкою для проведення повноцінної діагностики.

Зокрема застосування системного підходу є особливо важливим враховуючи багатогранність міграційних процесів та відповідних деструктивних впливів, що різною мірою стосується багатьох наук: політології, історії, соціології, економіки, психології тощо. Так об'єкт аналізу завдяки системному підходу можна широко розглянути та орієнтуватись на сутність, динаміку розвитку, особливості тощо. Властивості негативних ефектів від міграції таким чином аналізуються як множина елементів, точки

дотику яких зумовлюють цінні тенденції практичної площини. Звернення до даної методики дозволило нам одночасно охопити широке коло конфліктних точок: важливі тенденції, ключові передумови, соціальний вимір взаємовідносини мігрантів із приймаючим суспільством, політична дестабілізація та чинні виклики для безпеки, але водночас не відійти від вузько визначеного предмета роботи. Системність передбачає логічну ланку виявлення передумов, вивчення наслідків та опрацювання вирішення згаданих в ході роботи конфліктних точок пов'язаних з транскордонними міграційними процесами.

Завдяки термінологічному підходу були надані потрібні дефініції для розкриття основних категорій: міграції, поняття біженця чи вимушеного переселенця, адаптації та міграційної політики, безпеки тощо. Визначення понять використаних в роботі конкретизує розуміння всього контексту, оскільки в даній тематиці більшість визначень не мають одного загальноприйнятого концептуального наповнення або мають занадто широкий діапазон. Тому доцільність чіткого окреслення операційних понять дає змогу закласти фундамент контекстного розуміння при опорі на те чи інше формулювання.

Серед іншого варто виділити метод наукового аналізу. Застосування передбачає розкладання предмета на окремі складові та пізнання його у різних гранях можливого. Інструмент наукової роботи дозволяє пильно дослідити особливості внутрішньої системної взаємодії та виявити спільні закономірності. Так при вивченні передумов формування конфліктного середовища нам вдалось виокремити тривожну тенденцію кількісного збільшення міжнародних мігрантів, що надалі слугувало низці деструктивних ефектів на соціальну, політичну та безпекову складові. А увага до глобалізаційних відмінностей мігрантів з приймаючим соціумом та особливостей психології новоприбулої особи дозволила оцінити подальшу конкуренцію й виникнення самих конфліктів.

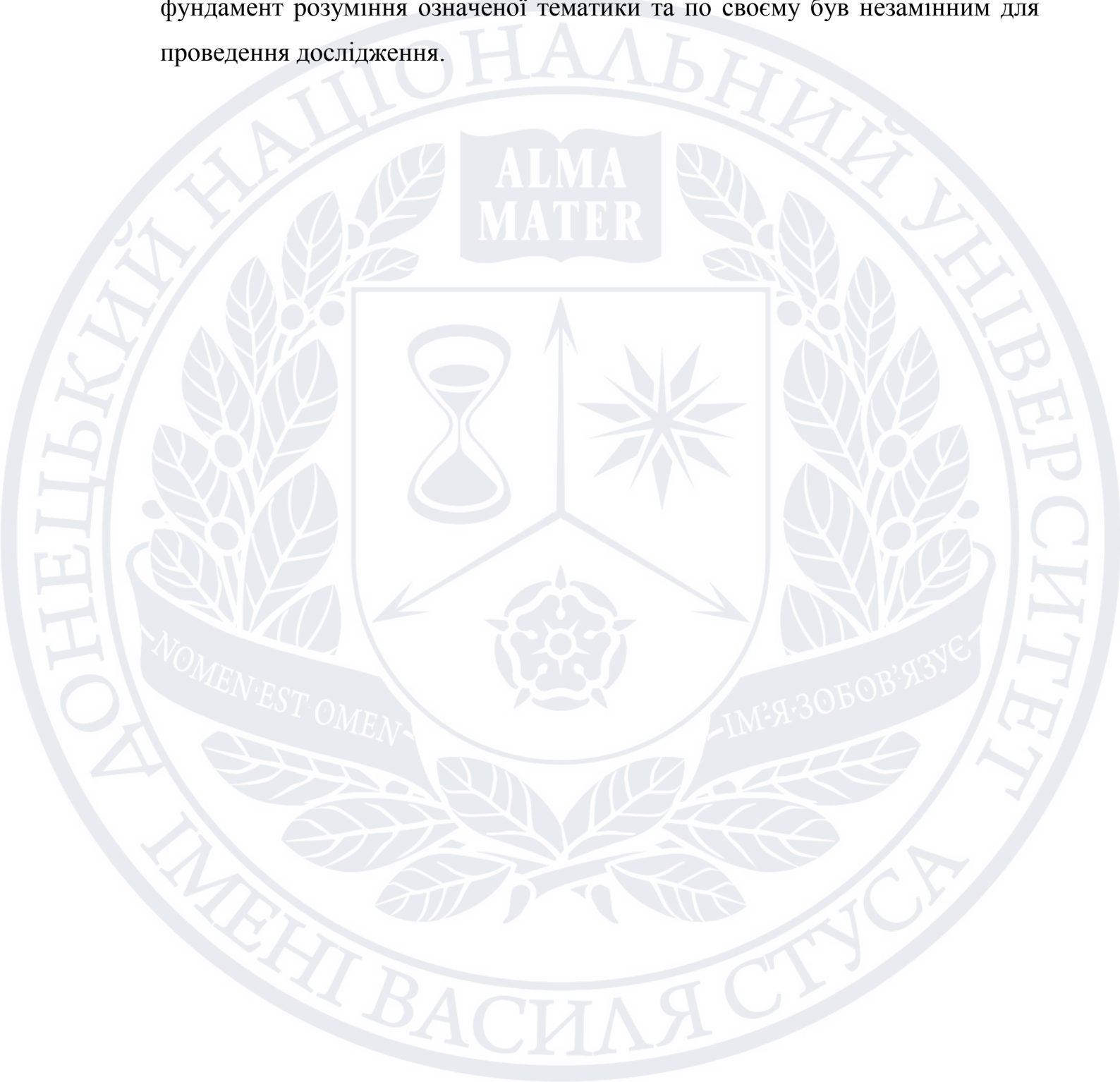
Функціональний підхід забезпечив методику оцінки ефективності впровадженої міграційної політики та управління міграційними процесами відносно кількості та якості інтеграційного забезпечення. Можливості підходу стосуються вивчення функцій системи, тобто чинних алгоритмів. Під функціями розуміємо властивості системи, які призводять чи в разі проблем не призводять до досягнення поставленої мети. Застосування дозволило виявити прогалини в процесах організації та контролю над зовнішніми кордонами ЄС, недосконалості законодавчої регламентації відносно розподілення біженців й кризовий стан політичної єдності в питанні посталих міграційних викликів.

За рахунок аксіологічного підходу вдалося провести аналіз ціннісної характеристики феномену міграції, який передбачає розгляд її наслідків у розрізі основних передумов виникнення переміщень населення та окреслення елементів негативного впливу на європейський простір з боку зовнішніх чинників.

З метою упорядкування наукового простору дослідження були залучені загальнонаукові методи, завдяки яким стало можливим логічне викладення результатів роботи, а також прокладено загальну логіку та кореляцію між припущеннями в контексті передумов до чинних проблем спричинених транскордонним рухом населення. Методи індукції та дедукції дали змогу провести спостереження за глобальними міграційними тенденціями та окремими кейсами. Метод контент-аналізу використаний для обробки новинних повідомлень ЗМІ відносно висвітлення антиміграційних протестів та настроїв населення відносно впровадженої державою системи надання притулку. Метод узагальнення обов'язковий для виокремлення тенденцій здатних активувати конфліктні точки в коротко і довгостроковій перспективі, а також для подальших спільних висновків.

Таким чином, комплекс застосованих загальнонаукових методів і прийомів в ході проведеного дослідження дозволив закласти якісну основу

для всебічного розкриття предмета тематики та отримати вичерпні висновки стосовно всього спектру загрозливих тенденцій спричинених міграційними процесами. Кожен науковий інструмент дав можливість закласти міцний фундамент розуміння означеної тематики та по своєму був незамінним для проведення дослідження.

РОЗДІЛ II

КОНФЛІКТОГЕННІ ЧИННИКИ МІЖНАРОДНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

2.1. Сучасні світові та європейські міграційні тенденції

Міграційні процеси давно стали рушійною силою для змін в міжнародних відносинах. Абсолютній більшості людей хоч раз приходила думка щодо потенційної зміни місця проживання, а значний відсоток врешті решт переніс задумане в площину реальності. Це не могло не мати своїх наслідків як для долі окремого індивіда, так і для цілих міст, країн та регіонів. Міжнародні мігранти слугують ключовою ланкою багатьох економічних процесів, суспільних змін, роблять беззаперечний внесок в збагачення новим досвідом, впливають на функціонування багатьох державних секторів. Зупинка міграційних потоків природним чи штучним шляхом стане крахом налагоджених ланцюгів всередині держав. Переоцінити їхнє значення немислимо. Однак, ігнорувати прямі негативні наслідки, спричинені проблемами, незадоволення приймаючих суспільств неможливо. Для цього необхідно чітко визначити передумови деструктивного впливу, різнобічні підсилювальні аспекти та зважено оцінити масштаби присутніх проблем.

Міграція – це перетин адміністративного кордону, добровільний чи примусовий просторовий рух осіб, чи груп осіб від місця (країни) виїзду до місця (країни) в'їзду за наявності або без неї законних підстав на певний проміжок часу або назавжди, що може вести за собою зміну постійного місця проживання; цей рух охоплює еміграцію та імміграцію. Звідси мігрант — особа, яка здійснює міграцію. [86]

Термін "міжнародний мігрант" вперше трактується ООН як будь-яка людина, яка змінює країну свого регулярного проживання. При цьому

розрізняють за тривалістю короткострокових та довготермінових мігрантів. Перші змінюють країну постійного проживання протягом принаймні трьох місяців, але менш як рік, а інші щонайменше на один рік. Не всіма країнами це поняття використовується. У ряді держав для визначення міжнародних мігрантів у статистичних цілях можуть встановлюватися інші критерії, наприклад, різна мінімальна тривалість перебування. [34]

Світ наразі настільки складно пов'язаний причинами для міграції, що не існує регіону, якого б не зачепили потоки переміщень. Раніше міграція простежувалась більшою мірою по осі бідних-багатих країн, але в умовах сьогодення багато держав одночасно виступають в ролі і донора і реципієнта. На першому плані і зараз залишається пошук кращих економічних умов життя, проте все частіше визначальне значення становлять релігійно-культурна мотивація, кліматична, морально-психологічна та ін. Сукупність різноманітних факторів в процесах переміщення потребує окремої уваги для дослідження, однак якісна систематизація окремих кейсів в тренди міграції дасть лаконічну картину реальності для розуміння всього явища. Немає сумнівів, що явище міграції складне, багатовимірне, однаково зачіпає сфери різних наук і не перестає бути актуальним навіть в пост епідеміальний період з великим залишком обмежень щодо людської мобільності. Мало того, ряд наслідків попередніх міграційних потоків лише зараз дається в знаки й потребує переосмислення та аналізу в сучасних умовах.

Закінчення ХХ століття принесло нову тенденцію у розвитку держави та суспільства. Глобалізований сучасний світ значно полегшив можливості для зміни місця проживання через налагоджене транспортне сполучення в будь-яку точку світу, доступ до інформації з приводу країни призначення, мережі агентств з організації транзиту, відкритості кордонів та інших умов. Саме явище глобалізації варто окреслити першочергово для розуміння сучасних тенденцій міграції. Її значення пояснює нову природу народних переміщень та контекст багатьох процесів. У зв'язку з виникненням і

розвитком інформаційних технологій, перш за все соціальним мережам, міграція стала ще складнішим процесом, адже тепер зв'язок між країною походження і країною проживання підтримувати набагато легше. Мігрант не відірваний від культурного, політичного та соціального життя своєї батьківщини, більше того може брати активну участь у різних сферах, якщо сам того бажає. Таким чином кордони між державами стають все більш розмитими, а процес міграції глобалізованими. Водночас нерідко люди вимушені покидати власні домівки через пряму загрозу життю та здоров'ю, політичних переслідувань, тотального рівня зубожіння. Чинники впливу на міграцію населення різноманітні: соціальні, політичні, економічні, культурні, релігійні, військові, екологічні та в багатьох випадках тісно переплетені між собою. Разом з тим, якщо якийсь із чинників різко набирає все більшого значення, то за цим стоїть ряд причин, що слугує індикатором суспільних процесів. А тісний взаємозв'язок неодмінно дає поштовхи до глобальних економічних, соціальних, демографічних трансформацій. Наявність точної та надійної інформації з питань переселення відіграє важливу роль для аналізу актуальних та очікуваних змін, виявлення пріоритетів політики та прийняття компетентних рішень. А оскільки міграція не епізодичне явище і важко контрольоване, то зміни відбуваються на постійній основі: пропорції статево-вікової характеристики, кваліфікації та освіти, географії розселення, актуальних мотивів та ін.

Перше, що не можливо ігнорувати – це постійне збільшення кількості міжнародних мігрантів. Все масштабнішими стають міграційні потоки як в межах окремих регіонів та й у світовому масштабі. Загалом за останні п'ять десятиліть кількість міжнародних мігрантів зросла. За оцінками МОМ, у 2020 році 281 мільйон людей живуть у країні, яка не є країною їхнього народження. Це на 128 мільйонів більше, ніж у 1990 році, і більш ніж у три рази перевищує оцінювальну кількість у 1970 році. В середньому за останні два десятки років кількість міжнародних мігрантів збільшується на 2,5 відсотка, але в цілому число залишається порівняно стабільним стосовно до

чисельності населення світу. [40] Якби всі міжнародні мігранти планети жили в межах однієї країни, то вона зайняла б п'яте місце в рейтингу найбільших країн світу, налічуючи близько 244 мільйонів осіб. У сукупності на цей час міжнародні мігранти становлять 3,3% від світового населення.

Спираючись на дані про розширення кількості та географії міграційних потоків не можна оминати й зворотний вплив на людську мобільність пандемії COVID-19. Епідемія зачепила майже всі сфери життя, але особливо позначилась на можливості пересування. Такі масштабні процеси не могли не позначитись на специфіці міграційних потоків. Через необхідні, але штучні обмеження життєво важливі для держав галузі відчували брак працівників та зайвий раз усвідомили свою залежність від робочої сили з інших країн. Нині визнається, що трудові мігранти, яких часто до пандемії недооцінювали та піддавали експлуатації, набули статусу незамінних працівників, які представляють інтереси важливих секторів економіки. Відбувся також дисбаланс грошових транзитів, який порушив не тільки стабільність фінансових потоків, а й спричинив локальні гуманітарні проблеми. Позаяк працюючий член родини за кордоном втрачав можливість для забезпечення домогосподарства. Зменшення переказів в країни з низьким і середнім рівнем доходу спричинило додатковий тиск на економіки й так не заможних регіонів. Своєю чергою на другий план відійшли цілі сталого розвитку. [15]

Самі ж мігранти в умовах пандемії почали стикатись з посиленням упереджень на расовій та етнічній основі. Влітку 2020 р. МОМ випустила цілий окремий звіт про взаємозв'язок цих двох явищ. [36] Зокрема, те, що починається як особисті розбіжності з приводу необхідності дотримуватись правил соціальної дистанції, може швидко перерости в расову дискримінацію щодо мігрантів чи осіб іноземного походження. Якщо зараження вірусом супроводжувалося летальним результатом, то страх нерідко спонукав людей, що у зоні ризику, звинувачувати у цьому представників тієї групи, до якої вони належать за національною, релігійною та етнічною ознакою. Часто

провину за поширення пандемії перекладають на мігрантів, а сама пандемія використовується як привід пропаганди ідей, спрямованих проти іноземців. Генеральний секретар ООН 8 травня 2020 року відзначив "цунамі ненависті та ксенофобії". [44] Задokumentовані випадки расистських та ксенофобських нападів на мігрантів варіюються від ненависницьких висловлювань, расових образ до жорстоких актів насильства та дискримінаційної політики. Але водночас саме мігранти більш схильні до ризику смерті через брак можливостей повною мірою вимагати від системи охорони здоров'я отримати належне лікування. Або ж залучені в роботу з високим ризиком зараження. Скорочення тривалості та обмеження інтенсивності контактів між людьми може призвести до конфліктів та дисгармонії у суспільстві. Як і в багатьох інших кризах, мігранти й так є найбільш уразливою групою, а в період пандемії соціокультурні проблеми тільки посилюються.

Варто приділити увагу посиленню тенденції мобільності у відповідь на глобальні екологічні катаклізми. Не дивлячись на те, що основними причинами для міграції сьогодні слугують все ще соціально-економічні чинники, все більшого значення набуває роль змін в навколишньому середовищі. Можемо прогнозувати, що кліматична міграція буде посилюватись в найближчому майбутньому. Звіт міжурядової групи експертів з питань зміни клімату (IPCC) говорить про те, що в майбутні декади у всіх регіонах земної кулі відбудеться інтенсифікація змін кліматичних умов і навіть при потеплінні на 1,5 ° C в масштабах планети будуть невідворотно посилюватись зміни у звичних сезонах. [28]

При таких умовах зростає попит на транскордонну міграцію, що своєю чергою створює тиск на приймаючі регіони та підштовхує до сутички за ресурси. В тому числі кліматичну міграцію характеризують як один із геополітичних ризиків. УВКБ ООН впевнений, що пов'язані з погодою розлади вже спричинили удвічі більше переміщень за останні десятиліття, ніж конфлікти та насильство. [43]

Тема посилення кліматичного фактора в процесах світової міграції стала однією з основних при зустрічі заступниці Міністра захисту довкілля та природних ресурсів з питань європейської інтеграції Ірини Ставчук із заступницею Голови Представництва Міжнародної організації з міграції пані Елізабет Ворн у листопаді 2021 року. Де відзначалось, що погіршення довкілля суттєва рушійна сила людського переміщення і далі все більше впливатимуть на інтенсивність та географію міграції. Що цікаво, за словами заступниці Україна потенційний центр кліматичних переселенців:

«Досі в Україні не досліджувалася тема впливу зміни клімату на міграцію населення. Однак у майбутньому через наше географічне положення Україна може стати потенційним місцем для кліматичних мігрантів. Тому вже сьогодні потрібно готуватися до потенційного збільшення числа переселенців, розуміти ступінь проблеми та загрози у майбутньому, аби правильно планувати свої політики». [10]

Існує ризик того, що війна з природою може призвести до справжньої глобальної війни, зважаючи на дедалі більшу нестачу викопного палива і природних ресурсів. [72, с.203]

Звісно, ведуться спроби нейтралізації чинних і потенційних негативних факторів змін клімату в процесах міграції в тому числі й на вищому дипломатичному рівні, проте масштабність проблем змушує припустити, що надалі можемо очікувати загострення проблеми. В тому числі екологічні лиха здатні призвести до дефіциту ресурсів чи придатних місць для проживання за які почнеться запекла боротьба.

Кожного року з'являються нові міжнародні спрямування в міграції, змінюється статистика і географія розселення, мотиваційні чинники до переміщення, але все ж існують і закоренілі тенденції. Наприклад, звіт ООН з питань міграції за 2020 рік зайвий раз відзначив США як найбажанішу країну призначення, а також те що всього у 20 країнах світу проживають аж 67% мігрантів. Тобто привабливі країни для переселення суттєво не змінюються.

Найбільшим регіоном за кількістю міжнародних переселенців займає європейський континент, основна кількість популярних держав для зміни постійного проживання також знаходиться тут. Помітна висока концентрація міграції в згаданому регіоні. Керуючись цим ми відстежуємо очевидний тісний взаємозв'язок між рівнем розвитку держав та міграційною привабливістю. [26] Щодо країн походження, то 40 % міжнародних мігрантів є вихідцями з шести азійських країн: Китаю, Індії, Бангладеш, Пакистану, Філіппін та Афганістану.

У зв'язку з сучасними транснаціональними процесами помітний тренд до фемінізації міграційних потоків. Збільшується не тільки статистична цифра, а і якісна характеристика природи переміщень. Раніше жінка частіше виступала в ролі пасивного мігранта. Її переїзд був традиційно пов'язаний з укладанням шлюбу, слідування за чоловіком та справами родини. Однак, сьогодні більшість жінок це активні працівники різних секторів, їхня мотивація пов'язана з особистою реалізацією та необхідністю забезпечення родин. Актуальне питання особливо для України, де жіноче заробітчанство почало мати масовий характер. Не одна сім'я ще до повномасштабної війни була роками розділена по різним країнам, а грошові перекази слугували головним забезпеченням дітей. Зі свого боку тривалий період міграції з дому негативно впливає на інститут шлюбу.

Найчастіше жінки-мігранти зайняті у таких напрямках, як робота у приватних домоволодіннях, у сфері медичного та соціального патронажу, у готельному та адміністративно-господарському секторах, у галузі освіти та комерції. Потреба робочої сили жінок-мігрантів у тих чи інших галузях економіки пояснюється наявністю взаємопов'язаного ряду причин. Наприклад, підвищується відсоток жінок корінного населення високорозвинених країн у найбільш прогресивних і високоприбуткових сегментах ринку. Таким чином утворюється вакуум робочої сили в традиційно жіночих професіях та держава заохочує приїзд з інших країн. У

більшості випадків це низько кваліфікована діяльність з відсутністю спеціальної кваліфікації. Одна з причин пов'язана з тим, що зростає частка представників середнього класу у структурі населення економічно розвинених країн, що посилює попит на отримання приватних послуг при домашньому господарстві. Фактор гендерної нерівності також є помітним фактором. У менш розвинених державах, звідки жінки їдуть у пошуках кращого життя, як і раніше, зберігається високий рівень дискримінації жіночих прав. Обмежений доступ до освіти, соціальним послугам, гідній роботі, дотриманню рівних громадянських прав та панування патріархальних цінностей на шкоду індивідуальним породжує важливе значення в описаній тенденції. [68, с. 3-6]

Кричущо помітною є й тенденція до збільшення вимушених мігрантів через воєнні конфлікти, політичні репресії та глобальні потрясіння в багатьох регіонах. З кожним роком все більше людей не з власної волі перетинають кордон в пошуках безпечного середовища для існування. Біженці складають особливу частину міжнародних мігрантів та потребують окремої уваги для дослідження першопричин та наслідків цих процесів.

Отже, модерний глобалізований світ значно інтенсифікував міжнародні міграційні процеси та спростив хід організації переміщення через налагоджені мережі, розвинуте транспортне сполучення й доступу до інформації. До сучасних міграційних трендів можна віднести зростання кількості міжнародних мігрантів, зміни в мотиваційній природі відштовхувальних факторів, помітну фемінізацію міграції та посилення значення в розвитку приймаючих країн. Залишається звичним те, що основні реципієнти міжнародних мігрантів це демократичні розвинуті країни з сильними економіками, а традиційні донори в основному країни що розвиваються. Поруч із традиційними соціально-економічними чинниками для переселення все більш помітну роль відіграють фактори зміни навколишнього середовища. Можемо прогнозувати збільшення

взаємозалежності між невідворотними кліматичними зрушеннями та посиленням напруженості у сфері народорозселення. Також спостерігаємо не менш помітний вплив епідемії корона вірусу на відносини мігрантів з країною перебування. З одного боку, відбулось переосмислення їхнього значення для критично важливих галузей економіки, а з іншого боку пандемія оголила і посилила соціальну напруженість й ріст стигматизації й дискримінації некорінних жителів. Всі фактори складно взаємопов'язані між собою та прямо або дотично являються ланками в процесах міжнародних пертурбацій.

2.2 Глобалізаційна конкуренція культур та ідентичностей

Різноманітність культур, релігій та локальних традицій вражає своїм розмахом, але при їх перетині нерідко утворюється конфліктне середовище, яке надалі призводить до зіткнення сторін. В умовах розвитку глобалізаційних процесів та інтенсифікації контактів виробились загальнолюдські норми та універсальні принципи, проте закономірно що існують і ті аспекти в яких і надалі існують розбіжності. Відкривши державні кордони для іммігрантів, багато країн зіткнулися з глибокими відмінностями у культурній сфері між локальним населенням і переселенцями.

З історичним становленням національних держав сформувалися сталі суспільства з набутими спільними ознаками, члени яких традиційно близькі між собою у світоглядно-цивілізаційних характеристиках. Міжнародний мігрант в будь-якому випадку опиняється в чужому середовищі, не зважаючи на те наскільки культурно схожими є його країна походження й країна прибуття. Перетинаючи кордон новоприбула особа автоматично підпорядковується законодавству й нормам держави, а порушення призведе до неможливості продовження перебування. Однак, сфера юрисдикції не контролює світоглядні орієнтири та культурні особливості кожного, а

навпаки міжнародні конвенції широко гарантують право на самобутність національних меншин, збереження традицій, вільного віросповідання й участі в громадському житті. [5], [8], [7].

Саме це є однією із фундаментальних цінностей ЄС та всього демократичного світу. Водночас, навіть в таких умовах відсутність конфліктів між представниками різних ідентичностей просто неминуча, адже це об'єктивна природа будь-якого соціуму. Поява в суспільстві представників інших народів неминуче підштовхує до зіставлення та фіксації відмінностей. А чим більша прірва між мігрантами й носіями традиційної корінної культури тим вищі ризики ескалації зіткнень. На потенційний конфліктний характер відносин мігрантів і місцевого населення впливають різні чинники: набуті стереотипи й індивідуальний досвід, різниця в культурному світосприйнятті, багато національність поселення, рівень освіти й соціальний статус.

На побутовому рівні конфлікти нерідко виникають через брак досвіду в комунікації, упередження та стереотипи. Люди нерідко зазнають культурного шоку у процесі міжкультурної комунікації. Розбіжність у ціннісних орієнтаціях та соціокультурній ідентичності призводить до конфліктних ситуацій. Неприйняття звичаїв, норм поведінки та темпу життя і норм часто є причинами культурного шоку [67, с. 12]

Згадане поняття «культурний шок» вперше як термін використано американським психологом К. Обергом у 1960 р. Воно точно характеризує причини розбіжностей між мігрантом і приймаючим суспільством. Так, новоприбула особа відчуває емоційний дискомфорт в новому культурному середовищі, що часто викликає відчуття ворожості всього незнайомого. Негативні наслідки призводять до вираження агресії в сторону представників місцевих традицій. Сам же мігрант відчуває різку тривогу в незнайомому середовищі, усвідомлює втрату близького кола спілкування, стикається з загостренням кризи самоідентичності. Звісно, процес адаптації і поведінкові

детермінанти носять індивідуальний характер, але існують і такі закономірності.

Н. Преображенська виділила 4 сценарії взаємодії мігранта і приймаючого суспільства при взаємодії їх різних культур. Перший передбачає взаємне збагачення новим досвідом й відкритість до активної інтеграції. Другий вказує є на те, що мігрант буде схильним до адаптації в місцеву культуру, але за умови низької чисельності представників спільного походження. Третій варіант уже навпаки передбачає дистанціювання від місцевого населення в бік закритої етнічної громади, якщо чисельність є достатньо великою. Нарешті четвертий сценарій носить в собі крайню форму не сприйняття й започатковує процес сегрегації. [84, с. 81-82]

Утворення анклавів, «суспільств в суспільстві» пов'язане з намаганням зберегти зв'язок з батьківщиною і відтворити її зменшену версію в нових умовах. Чим більш закриті громади, тим більше її представники стають в опозицію до приймаючої сторони. Найсильнішими такі тенденції помітні у мусульманської частки мігрантів в країнах Європи. Їхні ціннісні орієнтири найбільше дисонують з традиційним європейським набором соціальних норм. Напружена ситуація країн Африки та Азії через соціально-економічні, політичні та стихійні кризи призвела до стрімкого збільшення мусульманської частки в європейських країнах. До цього додається й внутрішні демографічні проблеми Європи пов'язані зі старінням населення та спадом народжуваності. Дослідницька організація Pew Research Center у доповіді «Ріст мусульманського населення» прогнозує, що до 2050 року кількість мусульманського населення Європи троекратно збільшиться та може сягнути кількості 75 млн осіб, склавши 14% населення Європи. Помітна ісламізація не могла не відбитись на настроях суспільств. Реакція втілилась в розвитку ісламофобії. Це одна з форм вираження релігійного типу ксенофобії.

Ми вважаємо, що кількість мігрантів з цивілізаційно іншою культурою прямо впливає є розмах подальших міжкультурних конфліктів. Якщо число новоприбулих відносно невелике і не становить загрози до витіснення титульної нації, то це лише збагачує тамтешню спільноту. Самі ж іммігранти швидше інтегруються й підлаштовуються до місцевих норм. Проте, в разі суттєвого приросту з'являється тенденція до консервації всередині анклавів, соціальні зв'язки обмежуються вихідцями з країни походження, а етнічні громади маргіналізуються. В тому числі впливає й ступінь конфесійної різниці. Як вдало зазначає Ю. Хабермас: мусульманин, який перебуває поруч, спонукає громадян-християн до зустрічі з конкуруючою в істинному сенсі вірою; до свідомості секуляризованих громадян він доносить феномен релігії, що проявляється надто публічно. [101, с. 76]

Іммігранти зі спільною релігією все частіше сприймають себе як стабільну національну меншість, яка твердо усвідомлює власну специфіку, пріоритетні інтереси та шляхи їх реалізації за допомогою політичних та правових інструментів, закріплених у державі перебування. [59, с. 1068-1069]

У відповідь автохтонне населення починає реагувати посиленням негативних суджень що до мігрантів, крайні форми яких проявляються у ксенофобських настроях. Воно проявляється гострим упередженням що до інших соціальних груп і активними протиправними діями.

Ксенофобія – це негативне, емоційно насичене ставлення суб'єкта до певних людських спільнот та їхніх окремих представників – «чужинців», «інших», «не наших». Вона виявляється у відповідних соціальних установах суб'єкта, забобонах і упередженнях, соціальних стереотипах, а також у його світогляді в цілому [73, с. 378].

Не дивлячись на присутні крайні форми поведінки місцевого населення і європейські цінності культурного різноманіття необхідна чітка державна політика для запобігання можливості того, що мігранти диктують власні

правила, які йдуть всупереч усталеним цивілізаційним нормам. А часто й становлять пряму загрозу для країни перебування. Погоджуємось з Монтсеррат Гібернау: «ліберальні демократії не повинні толерувати – поширювати й фінансувати – альтернативні культури, які не поважають принципів демократії, рівності прав, свободи та толерантності. Межу толерантності слід провести саме там, де якийсь аспект конкретної культури підточує самі принципи демократичного суспільства, які дають їй змогу існувати та розвиватися в його межах». [100, с. 251]

Ризики виникнення міжкультурних конфліктів заглиблюють нас до коренів феномену «свій-чужий». Таке базове розділення в колективній свідомості людини існувало завжди й в різноманітних формах, однак, очевидно, що міграція яскраво підсвічує конфронтацію. Зіткнення в межах даної ментальної конструкції не обов'язково призводить до негативного досвіду, а навпаки допомагає краще зрозуміти свою унікальність й розширює світогляд. Проте, зворотні форми виражаються в груповій боротьбі та взаємній ворожнечі. Ідеологія расизму виправдовує людську нерівність за біологічними показниками та ставить одну групу вище за іншу. Націоналізм визначає націю як найвищу форму суспільної єдності. Більшість конфесій у своїй основі несуть базовий поділ на правильних вірян і хибних у своїх поглядах представників інших течій. В кожній з наведених схем зберігається протиставлення «свій-чужий», що слугує перед течією більшості міграційних конфліктів.

Збереження або трансформація самоідентичності також є однією з центральних при розгляді взаємодії мігрантів з приймаючим суспільством. Різка зміна звичного середовища неминуче загострить питання власного сприйняття. Ідентичність являється важливою складовою для усвідомлення самого себе і взаємодії з оточуючим середовищем, це своєрідна призма через яку сприймається кожна подія. Проблема збереження своїх культурних традицій як запорука збереження національної самоідентичності гостро

постає перед і перед етнічними меншинами і перед корінними жителями. За спостереженнями С. Гантінгтона, 1990-і роки характеризувалися глобальним спалахом кризи ідентичності, що продовжується й в нинішніх умовах. [104]

Прагнення збереження власної ідентичності у відповідь на вимоги до асиміляції з домінуючими нормами несе в собі небезпечні тенденції. Негативні наслідки від недостатньої інтегрованості уже проявляють себе через посилення міжетнічної напруги, підтримці націоналістичних радикальних партій та розхитуванні політичної стабільності ЄС. Щобільше, конфронтаційне сприйняття мігрантами країни перебування певним чином формує з них так звану «5 колонну» і створює додатковий запит на сепаратизм. Такі настрої можуть використовуватись державами-донорами у разі виникнення сприятливих геополітичних обставин.

Будь-яке суспільство це складний організм з формально закріпленими та неписаними правилами співіснування. Поява чужорідного елемента викликає на розхитування сформованої системи до моменту повноцінного влиття нової одиниці. У разі відсутності консолідації виникають міжкультурні конфлікти між двома і більше сторонами. Основними акторами в міграційних конфліктах є самі мігранти й місцеве населення, а втручатись на різних рівнях може держава в якості третьої сторони, сформовані етнічні діаспори та зацікавлені країни походження.

Отже, сучасні процеси глобалізації підштовхнули до конкуренції представників різних культур та ідентичностей, що вже має чинні негативні наслідки й потенційні конфліктогенні загрози. Близькість культурного фактора значною мірою впливає на процес адаптації переселенця. Чим краще адаптовані мігранти в нове суспільство, тим нижчі шанси до розвитку конфліктних настроїв з корінним населенням. А чим більш схожі ціннісні норми, конфесійні країни походження й країни прибуття тим легше проходить злиття. У разі зворотних даних, мігранти для збереження власної ідентичності схильні утворювати етнічні анклави й проявляють низьку

ініціативу до включення в новий соціум. Замкнуті структури сприяють конфліктним ситуаціям, позаяк все більше утворюють і так закономірно присутню соціальну прірву. Далі реакція проявляється у радикалізації населення в бік ксенофобії. Наприклад, помітна ісламізація Європи на фоні скорочення місцевого населення викликає занепокоєння щодо есенціальних загроз існування цивілізаційного й культурного портрета континенту. Узагальнені причини частково пояснюють конфронтаційну природу відносин між мігрантами й суспільством й лягають в основу виникнення подальших міжкультурних, етнічних, соціальних та релігійних конфліктів.

2.3. Збройні конфлікти як джерело міграційних колапсів

Міграція завжди суперечливий за своєю сутністю соціальний механізм, оскільки несе в собі як позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку, збагачує соціум різноманіттям культур, забезпечує економічний перерозподіл праці, притягує кращих спеціалістів, але в той же самий час потребує від держави значних ресурсів на утримання, забезпечення необхідних умов для повноцінного розвитку новоприбулих і т.д. Але все-таки, при виваженій, продуманій міграційній політиці негативні наслідки нівелюються в коротко або середньостроковій перспективі, а держава користується згаданими дивідендами. В основному до таких наслідків ведуть першочергово позитивні причини: пошук економічної вигоди, бажання самореалізуватись чи возз'єднатись з родиною. На жаль, існують форс-мажорні обставини, що спричиняють хаос в процесах міграційного регулювання, а це в свою чергу порушує налагоджені схеми перевалювання позитивних ефектів міграції над негативними. Звісно, основна роль тут відводиться збройним конфліктам і біженцям, які починають масово шукати притулок в безпечних країнах.

Військові конфлікти завжди були причиною різких переселень в межах регіонів та континентів і незважаючи на спільні зусилля міжнародних організацій з забезпечення миру вимушена міграція залишається ключовою тенденцією. Особливо складною видається безпосередньо примусова міграція, адже в такому разі біженець втрачає всі ресурси, перебуває в пригніченому емоційному стані та дезорієнтований стосовно планів на майбутнє. Часто мігрант стоїть на роздоріжжі рішення про те чи будувати своє життя заново, чи повернутись назад при наявності відповідних умов.

Вимушена міграція сприяє також загостренню соціальної напруженості та вимагає від держави-реципієнта ще більше ресурсів на закриття базових побутових потреб, надання роботи й освіти, доступу до медичної допомоги та ін. Навіть для розвинених країн це суттєве навантаження для економіки й навіть найлюдяніший соціум, який керується гуманістичними цінностями може виступити проти надання допомоги потерпілим.

Важливість впливу явища війни на деструктивні процеси транскордонної міграції не викликає ніяких сумнівів. Здебільшого біженці приїжджають із країн з несприятливою соціально-економічною ситуацією, в яких є військові дії. Це Сирія, Ірак, Афганістан, Пакистан, Еритрея, та Україна. Вже встановлено, що у всіх передових країнах з питання походження біженців мали місце військові конфлікти.

Агентство Integrated Regional Information Networks (IRIN) надає дані про те, що у світі триває близько 40 локальних військових зіткнень, що викликають зростання інтенсивності міграційних потоків. [85]

Ще до повномасштабного вторгнення РФ проти України, ООН наголошувала на тому, що для одних міграція є питанням вибору, для інших – питанням життя та смерті, наводячи дані про те, що у світі налічується 70 мільйонів примусово переміщених осіб, включаючи 26 мільйонів біженців,

3,5 мільйона шукачів притулку та понад 41 мільйонів внутрішньо переміщених осіб. [48]

Резолюція ООН 1946 р. в тому числі визначає жертв військових конфліктів, які вимушено змінили місце проживання як переміщених осіб. За цим документом переміщені особи – це особи, які в результаті дій органів влади була вислана з країни свого громадянства чи попереднього місця проживання або яка була змушена покинути їх з релігійних, політичних чи інших причин. Але існує практична і термінологічна різниця між біженцями та мігрантами. В правовому полі вони мають різний статус, біженці вимушені покинути країну у зв'язку з прямою загрозою життю та здоров'ю, що не дозволяє депортації. Чіткі визначення викладенні в «Конвенції про статус біженців» 1951 р. В той час мігрант, все-таки, керується причинами покращення якості життя, освіти чи матеріального становища. [6]

Для України також особливо актуальне поняття внутрішнього переселенця. Внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру. [3]

В умовах складності сьогодення частіше за все ми говоримо про змішані категорії як шукачів притулку, так і трудових мігрантів під час активної фази бойових дій. Друга група також покидає рідну країну через військовий конфлікт, але цілеспрямована на використання наданих можливостей виїзду з метою працевлаштування. Подальші хвилі міграції уже в умовах постконфліктного стану також охоплюють відтік робочої сили зі зруйнованої інфраструктурно й економічно території. Нерідко ситуація в таких місцях залишається на грані гуманітарної катастрофи та

унеможлиблює подальше нормальне життя. Таким чином навіть після припинення активних бойових дій зруйновані регіони зберігають відштовхувальний потенціал. Водночас, першопричина залишається тією ж. При чому, сучасні конфлікти часто проявляються гібридним способом, позаяк мають місце інформаційні війни, кібератаки, та торгові обмеження, пониження інвестиційної привабливості, що зумовлює складність подальшого проживання в певних регіонах та додатково стимулює вимушену міграцію.

Дослідження “Проблеми психологічної та соціокультурної адаптації серед російськомовних мігрантів у Новій Зеландії” зайвий раз довело, що вагомим чинником процесу адаптації є саме тип міграції – добровільна чи вимушена. [107]

Збройні конфлікти стають першопричиною збільшення вимушених мігрантів. Такий тип переселенців особливо вразливий і характеризується негативною мотиваційною складовою, що відбивається на подальшій соціальній злагоді. Варто зазначити, що особа з категорії вимушених мігрантів зазвичай понижує свій соціальний статус, не має заощаджень та можливостей для реалізації в нових умовах без державного піклування. Добровільна ж міграція супроводжується продуманими алгоритмами для зміни проживання, фінансовою підготовкою й попереднім вивченням нової країни, містить відтік кращих кадрів. А вимушена міграція спричиняє хаос й пласт викликів в політичній, соціальній, економічній сферах країни-реципієнта. Тим більше такий вид переміщення зачіпає всі прошарки населення, тому країна, що надає притулок поповнюється часткою непрацездатного населення: люди похилого віку, неповнолітні, особи з інвалідністю. Тоді як в нормальних умовах це переважно активні трудові мігранти.

Для шукачів притулку головною мотивацією стає збереження життя та здоров'я, а не інтеграція в нове середовище. Як ми згадували раніше, саме

низький рівень адаптації породжує конфлікти між новоприбулими особами та корінним населенням. При цьому мігранти з країн уражених громадянськими війнами чи практикою насилля проти інших етнічних груп, стають не тільки свідкам, а й носіями такої соціальної норми в регіонах з іншими усталеними правилами.

Після Арабської весни, яка спричинила затяжні військові конфлікти у Сирії та Іраку, лідери ЄС почали остерігатися "ефекту віддачі". У вузькому розумінні цей термін описує небажане або ненавмисне "перенесення" насильства з однієї території на іншу. Приклад – теракт у редакції французького щотижневика Charlie Hebdo. [1]

У рядах біженців багато хто не має навіть загальної середньої освіти, найпростіших професійних знань та навичок. Їхня зайнятість нехай навіть на низько кваліфікованих роботах виявилася надмірно важкою, а подекуди й неможливою. Представники цієї групи постійно опиняються на соціальному дні. Нарешті, новий наплив шукачів притулку, що ринув у найбільш розвинені західноєвропейські держави, збігся з ускладненням їхнього власного економічного та соціального становища. [71, с. 6–8]

Кожен окремих військовий конфлікт має власну специфіку, масштаби, причини та особливості перебігу, однак майже завжди не обходиться без жертв серед цивільного населення. В залежності від інтенсивності мирні мешканці стикаються з актами терору, руйнуванням житлового фонду, насиллям, мародерством та ін. Ціннісна європейська база не дозволяє залишатись осторонь при таких кричущих випадках порушення гуманітарних прав, тому країни ЄС традиційно стають прихистком для потерпілих осіб.

Міграційна криза 2015 року після спалаху війн в Африці та на Близькому Сході стала найбільшою після Другої світової війни та спричинила колапс в багатьох системах ЄС. Йоганнес Ган, єврокомісар з питань розширення та добросусідства, зазначав про те, що кількість мігрантів ще у вересні побила всі минулі показники в історії людства. [4]

Згідно зі статистикою на піку масовості міграційних потоків 24 людини щохвилини залишали свої помешкання та починали шлях біженця через війну в Сирії. [35] Саме масовість, одночасність та складність як риси транснаціональної міграції під час збройних конфліктів тягнуть за собою найбільші виклики для роками сформованої системи. Для самих же шукачів притулку нерегульованість і хаос під час транзиту закінчується фатальними наслідками. МОМ зафіксувала 7 189 безвісти зниклих осіб на транзитних шляхах. [32]

Статистичні дані чітко показують масштабність припливу біженців на територію ЄС, що дозволяє говорити про подальший міграційний колапс. При чому варто пам'ятати й про прибуття регулярних мігрантів і осіб, котрі прибули незадовго до кризи та перебували в стані початкової інтеграції.

Органам влади європейських держав довелося зайнятися пошуком вирішення цілого комплексу гострих прикладних проблем: організаційно-фінансових, кадрових, юридично-правових, моральних, політико-соціальних, санітарно-гігієнічних тощо. Само собою є масштабною проблемою формування в одному місці таких значних за чисельністю мас людей, попри ухвалення рішення щодо їх перспектив на розміщення. Надання притулку у будь-якому випадку тягне за собою фінансове навантаження на державу, що часто викликає незадоволення від платників податків. Фінансових витрат біженці потребують на всіх етапах переміщення: утримування тимчасових таборів, надання невідкладного лікування, подальше розселення, надання освітніх послуг й працевлаштування. Надалі, з точки зору економіки вплив приймання та розміщення біженців на жителів відповідної країни у перспективі означає необхідність зміни ситуації на трудовому ринку.

За оцінками Жан-Клод Юнкер, голови Єврокомісії, приблизні витрати Євросоюзу на допомогу і прийом біженцям склали 10 млрд євро. Мова йде про першу початкову хвилю, а потім сума постійно зростала. Наприклад, для

німецької економіки мова йде про цілих 385 млрд євро за 5 років надання притулку жертвам війн. [91]

Низка чинних європейських конвенцій, угод та декларацій націлена на забезпечення прав біженців в наданні притулку та допомоги. Стаття 12 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права від 1966 року гарантує кожному свободу вибору місця проживання та право кожної людини залишати країну, включно зі своєю власною. [8] Одночасно рішення даного питання залишається більшою мірою під внутрішньою юрисдикцією держав, якщо угоди не носять обов'язковий характер виконання. А у зв'язку з виникненням неконтрольованої кількості шукачів притулку виникають міждержавні суперечки що до їх розселення. Нерівномірність розподілу мігрантів стала причиною серйозної внутрішньої європейської політичної кризи. Надмірне навантаження на кордони Італії та Греції викликало як народне, так і урядове занепокоєння. Подальше зростання настроїв євроскептицизму поставило під сумнів непорушність ідеї об'єднаної Європи. У минулому підпункті ми також дійшли висновку, що саме ненормована кількість мігрантів напряму впливає на конфліктогенність в соціумі та анклавізацію новоприбулих осіб. Також саме надмірну міжнародну міграцію (*excessive international migration*) Програма розвитку ООН відносить до однієї з шести найбільших загроз для глобальної безпеки людства нашого часу. [47, с. 34]

Сучасний міграційний колапс в ЄС прогнозується й у зв'язку з повномасштабною фазою російсько-української війни 2022 року. Враховуючи тенденції до затягування військових дій значна частина українців будуть інтегруватись в життя європейських країн на постійній основі. УВКБ ООН 19 червня оприлюднив дані про те, що число біженців з України, які отримали статус тимчасового захисту в країнах Європи, становить 3,407 млн. [46] Цифри постійно зростають, а разом з ними

з'являються і нові проблеми соціального, економічного та гуманітарного характеру.

У сукупності все це поступово закладає конфліктний потенціал, який так чи інакше стає джерелом виникнення розбіжностей вищого рівня. Незадоволення населення проявиться у загостренні соціальних протиріч, а відсутність консенсусу по міграційній політиці проявиться у кризі європейської солідарності, що несе в собі безпекові ризики для континенту.

На нашу думку, фактор війни в міграційних процесах є першопричиною основних негативних наслідків від переміщення. Насамперед збройні конфлікти вносять хаос в присутній порядок допустимої кількості шукачів притулку в країнах перебування. Дисбаланс у міграційних процесах породжує нові проблеми й масштабує попередні. Чим більший рівень небезпеки, тим більше людей одночасно потребуватимуть розселення, соціальної адаптації, фінансової підтримки та іншого забезпечення. А без якісної всебічної інтеграції з'являтимуться все нові дилеми та виклики. По-друге, категорія біженців значною мірою відрізняється від трудових мігрантів в контексті мотивації для зміни постійного місця проживання. Шукачі притулку потребують майже повної державної фінансової та гуманітарної підтримки. При цьому маючи травматичний досвід повільніше стають повноцінними членами нового суспільства й відповідно несуть для держави менше позитивного вкладу від свого перебування. Якщо урядові механізми не зможуть якісно врегулювати всі нагальні питання, то надалі проявлять себе ряд деструктивних чинників.

РОЗДІЛ III.

КОНФЛІКТОГЕННІ НАСЛІДКИ ТРАНСКОРДОННОЇ МІГРАЦІЇ

3.1. Підйом соціальної, міжетнічної та міжконфесійної напруженості

Будь-які кількісні, культурні чи демографічні зміни в суспільстві ніколи не відбуваються в відокремленій площині, а напряду впливають на стан справ й настрої населення. Саме процеси міграції, особливо масової та погано контрольованої, вносять значні пертурбації в соціальний ландшафт приймаючої країни. Конкуренція корінних жителів та чужоземців має схильність проявлятися у міжетнічних конфліктах, взаємній неприязні, радикалізації думок та підсиленням ксенофобських настроїв. Деструктивні наслідки від явища міграції можна регулювати економічними важелями чи правовими механізмами, однак соціальна реакція має непередбачуваний характер.

З одного боку, відбувається процес інтеграції міжнаціональних відносин, які сприяють утвердженню інтернаціональних моделей взаємодії. З іншої сторони, збільшення кількості багатонаціональних соціальних мереж є корисним лише при дотриманні взаємоповаги та відсутності перетинання принципових культурних, економічних чи політичних інтересів. Етнос як стійка соціальна структура схильна до самозбереження при наявності об'єктивних чи ефемерних загроз.

Україна є одним із лідерів з постачання мігрантів в Європу, а особлива інтенсивність транзитних потоків зафіксована з Польщею. Тісні державні відносини, спрощення процедур для трудової міграції та євроінтеграційні процеси створили міграційну привабливість в даному напрямку. В результаті цього масштабне збільшення кількості українців посилює соціальне загострення. Фіксувалося статистичне збільшення актів дискримінації, погіршення ставлення до українців як до нації, фізичні невмотивовані напади

тощо. Сприйняття українців як конкурентів на ринку праці та загрозу для культурної площини. [82]

Як зазначено в національній доповіді Інституту демографії та соціальних досліджень: «Досвід Польщі та України демонструє, як високий рівень міграції стає прямим етноконфліктогенним фактором в країні-реципієнті (Польща) та непрямим у країні-донорі (Україні). Серед негативних конфліктогенних наслідків міграційних процесів для країн-донорів фігурує не лише можлива дискримінація її громадян під час тимчасової або постійної роботи за кордоном, а й втрата ними національної свідомості, асиміляція.» [12, с.38]

Звісно, міграційні проблеми позначаються не тільки на політиці та економіці, але й на суспільстві. Зокрема, через перенасичення країни та зіткнення традицій східної та західної культур неминуче виникатимуть конфлікти на етнічному та релігійному ґрунті. Особливо помітною в Європі стала конфронтація з мусульманською часткою мігрантів, позаяк в цьому випадку відчутна значна культурна різниця та низький рівень схильності до адаптації в новий ціннісний простір. На думку Б. Тібі, відомого німецького дослідника євроісламу, мусульманські спільноти «функціонують як паралельні суспільства, що знаходяться на Заході, але не є західними» [109, с. 158] Реакція суспільства сформувалась в проявах неприязні на ґрунті упередженого ставлення до мусульман та розвитку ісламофобії.

Ісламофобія – це одна з форм ксенофобії; збірне визначення для різних форм негативної реакції на іслам, а також на пов'язані з ним суспільні явища. Питання ксенофобського ставлення до мусульман тісно пов'язане з двома аспектами: політичним і економічним. [51]

Активізація цього небезпечного суспільного явища корелюється з напливом мусульманських мігрантів у 2015-2016 роках, однак і по сьогоднішній день залишається достатньо помітною. Доповідь «Ісламофобія в Європі у 2020 році» говорить про посилення антимусульманських

тенденцій та проявів неприязні. [22] FRA наводить дані про те, що у 2020 році майже кожен четвертий громадянин ЄС відчував дискомфорт під час перебування поруч з мусульманином, а 21% не хотіли б їх працевлаштовувати.

Суспільна напруга й незадоволення конвертувалася в утворення й активну діяльність низки націоналістичних чи крайнє правих організацій. Значна частина яких виходить за рамки правомірної діяльності та визнається екстремісткою. До прикладу, антиісламський політичний рух PEGIDA (Патріотичні європейці проти ісламізації Заходу) поставив собі за мету стримування міграції й перегляд підходу що до надання ряду імміграційних можливостей. В цьому прагненні представники вдавалися до відвертих ксенофобських заяв та дій. Політолог Хайо Функе відзначив те, що лише протягом перших трьох місяців функціонування Pegida число нападів на притулки для біженців зросло удвічі. Проявом радикалізації стали не лише макети шибениць для політиків прихильних до прийняття мігрантів, а й те, що головує рухом відкритий расист Луц Бахман, котрий прирівнює біженців до дрібної худоби. Що є, звісно, розпалюванням міжнаціональної ворожнечі. [19]

Визнання подібних організацій екстремістками утруднює їхню широкомасштабну діяльність, однак при суспільній підтримці вони зможуть продовжувати функціонувати підпільно або ж трансформуватись в інші подібні структури. Для України ренесанс в Європі таких сил є крайнє загрозовою можливістю. Адже то й же рух Pegida окрім паразитування на темі мусульманських біженців проводить і проросійську риторичку. Одну з 10 своїх програмних тез рух декларує так: «Дружні стосунки з усіма країнами світу! Негайна нормалізація відносин з Російською Федерацією та припинення будь-якого розпалювання війни. Зупиніть будь-який продаж зброї в кризових районах! Німеччина повинна триматися осторонь усіх військових конфліктів і прагнути до нейтрального статусу.» [39]

Особливо на радикалізацію населення впливають низько інтегровані мігранти схильні до не правомірної діяльності. Згадані суспільні настрої є прямою реакцією на конкретні злочинні випадки: теракти в Відні, Парижі чи Копенгагені, вбивства перед новим роком в Німеччині та ін. Довгий час з перших шпальт преси не сходила справа про вбивство Марії Ладенбургер, після якого відбувся помітний розкол суспільства що до мігрантів. Студентка медичного університету та паралельно з цим активна волонтерка в центрі допомоги біженцям була вбита особливо жорстоким способом мігрантом з Афганістану. Після цього виникла запекла суспільна дискусія навколо присутньої загрози. Райнер Вендт зазначив: "Цієї жертви та багатьох інших можна було б уникнути, якби Німеччина була готова до небезпек, пов'язаних із масовою імміграцією" [16]

Натомість мігранти теж усе частіше відверто виражають своє невдоволення ворожою налаштованістю європейців. Наявність великих вкорінених діаспор, набутої ваги в суспільстві та мережі власних правозахисних організацій допомагає активно боротись за власні цінності. Щобільше, часто саме при зміні країни виникає принципове ставлення до збереження своїх духовних та суспільних потреб. Формування зазначеної культурної стратифікації створює загрозові наслідки й порушує етнічну злагоду.

У багатьох європейських державах давно помітні антимігрантські тенденції. Приводом до зазначеного звучать обвинувачення в тому, що мігранти становлять соціально-економічну проблему в країні перебування. Ці настрої регулярно конвертуються у масові народні виступи в європейських містах. Сплеск мітингів відбувся в Братиславі, Варшаві, Будапешті та інших містах під час загострення міграційної кризи. У серпні 2018 року німецьке місто Хемніц було охоплене масовими протестами проти прийняття вихідців з Сирії та Іраку, через їх злочинну діяльність. Чеська столиця Прага цьогогоріч зібрала на своїх вулицях понад 70 тисяч осіб, котрі висловили незадоволення

урядовою політикою відносно допомоги Україні. Учасники мітингу виступали проти приймання мігрантів, заявляючи, що допомога українцям здійснюється коштом рядових чехів.

Варто зазначити, що народна воля у вигляді мирних протестів це невіднятна частина європейської демократії, яка відбувається не тільки з міграційних питань. Тому такі акти суспільного незадоволення не містять в собі тяжких негативних наслідків, навпаки можемо назвати це публічною комунікацією між населенням та владою, яка при правильному підході допомагає виявити присутні проблеми та залучити інструменти для їх подолання. Іншим більш небезпечним проявом загострення ворожнечі стали приклади фізичної агресії що до мігрантів та їх місць компактного проживання. В Німеччині в першій половині 2015 року зафіксували понад 150 ціле направлених підпалів. Великий резонанс здійняли сутички з мігрантами в Парижі біля метро «Сталінград». У квітні 2016 поселення вихідців з Африки й Близького Сходу закидали камінням й металевими трубами після чого сотні людей були втягнуті в масову бійку.

Наслідком зростання обсягів людського напливу, наростання міграції, розбудови етнічних спільнот і їх відчуженого образу життя є посилення ідей націоналізму і ксенофобських настроїв корінного населення. Низка соціологічних досліджень, отриманих протягом останніх років, підтверджують факт зростальної неприязні серед корінних європейців до іммігрантів. Комісія Ради Європи проти расизму та нетерпимості (ECRI) у своєму щорічному звіті за минулий 2021 рік виявила низку тривожних суспільних тенденцій та б'є тривогу через ріст ксенофобії. [20] Відзначається посилення впливу ультра націоналістичної та ксенофобської політики в Європі, мову ненависті у соціальних мережах, нестримний антисемітизм і антимусульманську ненависть. Зауважили аналітики те, що посилення незахищеності населення Європи сприяє подальшому підживленню антиімміграційних настроїв. Дедалі більша кількість населення відчуває, що

саме мігранти зумовлюють все більшу конкуренцію та забирають їхні робочі місця, погіршують економічну та соціальну стабільність.

Мігрантів розцінюють не лише як необхідну складову частину глобальних економічних процесів, а ще і як загрозу для збереження національної самобутності держави. Принципові культурні відмінності виходять за рамки європейського різноманіття та сприймаються як загроза для власних есенціальних традицій.

З усім тим, можемо простежити різну соціальну реакцію на мігрантів залежно від ситуації. Наприклад, в поточному процесі притоку українських біженців не зважаючи на згадані раніше випадки, зберігається високий рівень солідарності та підтримки. Щобільше, нещодавнє авторитетне дослідження Ipsos довело збільшення народної підтримки для шукачів притулку з різних причин та підвищення сприятливого ставлення до нових членів суспільства саме через українську кризу. [29] Результати опитування у 28 країнах світу (20,505 дорослих віком до 74 років) засвідчили про те, що наразі сприйняття зазначеної теми змінилося на користь більш сприятливого. Внаслідок військового конфлікту в Україні підвищився показник відкритості громадськості до біженців та змінилися деякі побоювання викликані пандемією. Також у звіті дослідження відзначено те, що обставини в Україні мотивують багатьох до ініціативних дій спрямованих на соціальну і фінансову підтримку, наприклад, робити пожертвування та ділитись повідомленнями про підтримку в соціальних мережах. Не останню роль в розвитку міжетнічних конфліктів з мігрантами та автохтонним населенням є й рівень ментальної та культурної близькості та винятковість обставин міграції. Звісно в довгостроковій перспективі можуть постати нові виклики, які потребуватимуть детального вивчення та аналізу.

Загалом, деструктивні чинники від міграції саме в соціокультурній та міжетнічній площині є не менш небезпечними ніж економічні збитки, розбіжності між політичними силами чи конкуренція зайнятості, адже пряме

державне регулювання людських взаємин майже не можливе. У населення, внаслідок формування критичного відношення до мігрантів, склався суспільний попит до необхідності переформатування чинної політичної системи. Міграційний приріст, згідно з останніми спостереженнями, лише посилюватиме політичну напруженість й загострить соціальну конфронтацію.

3.2 Зростання політичної нестабільності

Масштаби сучасних міграційних процесів не можуть не мати впливу на політичні процеси світу і Європи зокрема. Сфери настільки взаємопов'язані, що ігнорувати пов'язані з цим проблеми не в змозі жодна серйозна структура наділена владним функціоналом. В політичних колах ЄС давно помітна роздробленість стосовно міграційної політики. Проблематика дедалі частіше нагадує про себе під час внутрішньої боротьби. Кожна нова хвиля міграції в Європі лише підкреслює відсутність однотайності й підіймає на поверхню все нові конфліктні точки.

Першим найважчим випробуванням для європейських урядів стало вирішення міграційної кризи 2015-2016 рр. В результаті колапсу окремі країни відчували на собі непомірний тиск від прийому біженців. Зовнішні кордони ЄС зіштовхнулися з небаченою кількістю шукачів притулку. Країни Середземномор'я – Греція, Іспанія, Італія, згідно з чинною тоді «Дублінською системою» мали надавати прихисток шукачам притулку. Бувши головними природними точками прибуття до Європи на міграційних напрямках на держави припала головна кількість мігрантів, що стало очевидно несправедливим в питанні розподілення. Влітку 2015 р. Рим погрожував заборонити іноземним суднам висаджувати мігрантів на своїй

території, а тим, кому вдалося дістатися до країни, видаватиме шенгенські візи, щоб вони могли виїхати в будь-яку іншу країну ЄС.

Прийнятті Європейськими інститутами нормативно-правові акти в таких умовах виявились неефективними, що змусило запроваджувати термінові зміни. Натомість спроби реформування не задовільнили уже іншу частину країн ЄС. Східна Європа в обличчі Чехії, Румунії, Польщі та Угорщини виступили проти виконання європейських квот на збільшення прийому біженців у своїх країнах. Європейська єдність тріщала по швах, а взаємні звинувачення набули постійного характеру.

Наднаціональна ідея ЄС неодмінно містить в собі свободу вільного пересування в межах власних рубежів. Договір про функціонування Європейського Союзу в частині 2 статті 67 закріплює положення щодо забезпечення Європейським Союзом відсутності контролю осіб на внутрішніх кордонах та формування спільної політики притулку, імміграції та контролю на зовнішніх кордонах на основі солідарності держав-членів та справедливого ставлення до громадян третіх країн. [42] Фундаментально важливою в даному аспекті є підписана Шенгенська угода, яка остаточно зафіксувала створення спільного безвізового простору. Розбіжності в міграційних питаннях між державами посприяли нависанню загрози над європейською єдністю та принципом вільного пересування.

На піку загострення ситуації ряд європейських країн почали приймати ізоляціоністські рішення. У 2016 році Австрія тимчасово обмежила дію Шенгенської угоди аргументуючи необхідністю посилення контролю для в'їзду, а канцлер підкреслив, що у випадку відсутності захисту зовнішніх кордонів кожна країна буде змушена контролювати свої національні межі самостійно. Австрія також встановила 3,7-кілометровий дротяний паркан на кордоні зі Словенією, перший у своєму роді між двома членами Шенгенської зони. Самотужки приступили до будівництва фізичних бар'єрів Македонія, Словенія, Угорщина. Остання держава зайшла особливо далеко, почавши

зводити паркан з Сербією, а потім з членами ЄС – Румунією і Хорватією. У червні 2017 р., у процесі міграційної кризи, Чехія закрила кордони та відмовилася приймати мігрантів згідно з квотами Євросоюзу, пояснивши, що таке рішення ухвалено з міркувань безпеки. Дональд Туск, тодішній голова Європейської ради, заявив, що у разі не вирішення кризи з мігрантами Шенгенську зону чекає крах, а ЄС провалиться як політичний проєкт. [30]

Вихід Великобританії з Євросоюзу також не в останню чергу відбувся через несприйняття міграційної політики. Суспільна думка населення ще до міграційного колапсу вказувала на негативне ставлення до іммігрантів. Так дослідження соціологічного центру ICM у 2013 році виявило, що найбільш вороже відношення в ЄС саме в Великобританії. Отримані цифри опитування сягнули 47% британців, що не підтримують прибуття нових осіб, особливо не з країн ЄС. Щобільше, половина з наведеного числа наголосила на своєму украй ворожому ставленні. В співвідношенні до інших позицій, в тому числі нейтрального ставлення, кількість британців, які позитивно оцінювали міграцію склала лише 20%. У 2014 році опитування громадської думки зафіксувало, те що майже половина на той момент вважала імміграцію однією з найгостріших проблем у країні, тоді як ситуацію в економіці – 27%, із безробіттям – 17% та зі злочинністю – 13%. При подальшому процесі Brexit проблема імміграції активно використовувалась для внутрішньої аргументації необхідності виходу з ЄС [69, с. 3]

Опитування авторитетного дослідницького центру Pew Research Center 2016 року показали різючі цифри незадоволення суспільства європейською політикою відносно біженців, не схвалювали 63% голландців, 67% німців, 70% французів, 70% британців, 71% поляків, 72% угорців, 75% іспанців, 77% італійців, 88% шведів та 94% греків. [33]

На фоні імміграційного дискурсу активізували праворадикальні європейські політичні сили: французький «Національний фронт», «Альтернатива для Німеччини», угорський «Йоббік», нідерландська "Партія

свободи", італійська "Ліга Півночі", грецька "Золота зоря" та інші. Ці партії переважно наділені такими рисами, як підтримка сильного імміграційного контролю, націоналізм, а також антиєвропейські та антиелітарні настрої. Підйом їх електоральної підтримки свідчить про суспільний запит на перегляд порядку денного в цьому питанні.

В Австрії під час першого туру президентських виборів у квітні 2016 р. лідером став лідер праворадикалів Н. Хофер, передвиборча кампанія якого пройшла під критичним для ЄС лозунгом "Австрія передусім". На федеральних виборах у ФРН у вересні 2017 р. антиіммігрантська "Альтернатива для Німеччини" здобула 12,6% голосів, а її фракція стала третьою за чисельністю. «Національний Фронт» М. Ле Пен вийшов в другий тур виборів президента Франції 2017, а в 2022 році набрав рекордні 13,3 мільйони голосів, що понад 41% від загальної кількості.

Цьогорічні парламентські вибори у Швеції стали проривом для ультраправих «Шведських демократів», котрі мають прямі неонацистські витоки створення та висувають боротьбу з міграцією в якості своєї основної партійної ідеології. Опубліковані передвиборчі пункти включають різке зменшення прийому іноземних громадян для постійного проживання, обмеження на возз'єднання сімей, максимальне скорочення виплат і пільг, а також припинення державного субсидування робочих місць для іноземців. До кінцевого варіанту документа не був включений пункт про реіміграцію (примусове виселення), але всередині структури точились і такі дискусії. [14]

В пік передвиборчої кампанії Тобіас Андерсон, один із членів партії, на своїй сторінці в соціальній мережі Twitter опублікував фото поїзда в метро прикрашеного символікою SD та підписав словами: «Ласкаво просимо на борт репатріаційного експреса з квитком в один кінець. Наступна зупинка – Кабул!». [41]

Антимігрантська позиція праворадикальних партій має різні аспекти, серед яких можна виокремити:

- соціально-економічний (занепокоєння зростаючими бюджетними витратами на надання допомоги мігрантам і біженцям, побоювання за доступ корінного населення до робочих місць тощо)
- демографічний (стурбованість зростанням чисельності населення, що має неєвропейське походження, на тлі зниження народжуваності у місцевого населення).
- побоюваннями за збереження культурної, етнічної та релігійної ідентичності європейських суспільств (у цьому зв'язку, зокрема, виокремлюється алармістська тема "наступу ісламу") [93, с. 234]

Іспанський дослідник С. Родрігес-Агілера впевнений, що ультраправі втілюють найгірше з європейської ідеологічної традиції: винятковий націоналістичний есенціалізм, контрпросвітницький догматизм і політичний авторитаризм. Їх меседжі ґрунтуються на трьох основних ідеях: шовіністичне та етнічне возвеличення нації; антимігрантська ксенофобія; популізм проти істеблішменту. У зв'язку з цим ультраправі пропонують своїм послідовникам ексклюзивну ідентичність, виділяють винних (істеблішмент) і виступають за прості та швидкі рішення (видворити іноземців, повалити «політичний клас»). Головною ідеологічною одержимістю ультраправих є сакральність нації та міф про етнічну чистоту народу. Цей центральний принцип дискурсу та дій крайніх правих проявляється дуалістично: пряма відмова від імміграції з країн, що не входять до ЄС, і, дедалі частіше, відмова від самого ЄС. [108, с. 1]

Колись маргінальні сили, що не проходили мінімальний виборчий бар'єр та радше сприймалися традиційними рухами як політичні фріки, тепер все більше задають тон в новій реальності Європи. Небезпека політичного домінування право радикальних сил криється в загрозі для демократичних цінностей, поширенні ксенофобії, розмиванні європейської єдності, зниженні міграційної привабливості для кращих людських кадрів, прийнятті швидких

не далекоглядних рішень та навіть поворотом ЄС в бік покращення відносин з авторитарними режимами.

Отже, можемо визначити міграцію як суттєвий чинник політичних трансформацій, часто в контексті тривожних тенденцій. Чисельні прибуття шукачів притулку та мігрантів набули політичного забарвлення, що зумовило ряд кризових аспектів і на міждержавному рівні, і на внутрішньо національному. А громадсько-політичні розбіжності стали плідним ґрунтом для руху популістів. Під тиском міграційних потоків розхитується устрій ЄС: ставиться під сумнів принцип мобільності в шенгенській зоні, активізується євроскептичний електорат, виникають суттєві розбрати між державами. Відповідно при відсутності внутрішньої єдності знижується роль всього союзу на зовнішніх політичних рубежах та можливості до консолідованої відповіді на чинні та потенційні загрози. Подальше зростання окреслених тенденцій в окремих державах потенційно може призвести до виходу з ЄС. А зміна кордонів Європейського союзу, в свою чергу, спричинить суттєве зниження безпеки в і так не простий період.

3.3. Загрози національній безпеці

Ще на початку століття UNDP включила надмірну міжнародну міграцію в список шести найбільших загроз для безпеки людства. [47] Цілком конкретні виклики для глобальної безпеки в найближчій перспективі обумовлені переважно через масовість переміщень мільйонів осіб, ніж через пряму агресію. Небезпека проявляється в різноманітних варіаціях. Програма розвитку ООН застерігає про демографічні перекося, посилення міжнародного тероризму, налагодження контрабанди людьми чи психотропними речовинами, негативний вплив на екологію довкілля та ін. Як ми раніше зазначали, кількісна статистика транскордонних переміщень невинно зростає, а отже, проблематичне коло питань тільки розширюється.

Безпосередньо національна безпека включає в себе захищеність життєво важливих національних інтересів та здатність виявляти, протидіяти їй запобігати викликам. Забезпечення цього є одним з найголовніших завдань держави як політичної форми організації суспільства та владної ієрархії в ній. При неможливості захистити її повною мірою виникають загрози для існування держави як суб'єкта міжнародного права та гаранта національних інтересів суспільства. Не існує єдино прийнятої дефініції, що повністю зможе покрити всі виміри даного складного явища. Упродовж тривалого періоду міграція не підпадала під площину безпеки, оскільки і сам погляд на безпеку залишався достатньо обмеженим. Традиційний підхід розуміння безпеки апелює до здатності протистояти зовнішньому політичному примусу, оборонній спроможності й військової сили, що є однозначно застарілим в умовах сучасного глобалізованого інформаційного світу. Натомість широкий підхід бере до уваги й не силові загрози впливу на повноцінне функціонування держави та захисту національних інтересів. Тобто враховується максимальний спектр проблем здатних призвести до порушення стабільного існування системи.

Погоджуємось з узагальненням О. Полторакова відносно трактування безпеки як рівня захищеності життєво важливих інтересів людини, а також суспільства, держави, докільля від реальних або потенційних загроз, що їх створюють антропогенні чи природні чинники. При цьому розрізняється воєнна, екологічна, економічна, інформаційна, пожежна, політична, продовольча, радіаційна, соціальна, технічна, транспортна, фінансова, ядерна безпека. [83, с. 3]

Вплив міграційних процесів на безпекову складову також варто розглядати в достатньо широкому контексті. З огляду на масштабність проблематики транскордонних переміщень, відстежуємо, що міжнародна міграція на сьогодні становить одну з найбільших загроз безпеці на всіх рівнях, а саме, йдеться про такі види як етнокультурна, етнонаціональна,

демографічна, соціально-економічна, політична тощо. По суті все що порушує стабільне існування країни, соціальних груп і окремого індивіда підпадає під опікунство національної безпеки. При цьому недооцінювання якогось із факторів здатне призвести до ланцюгової реакції деструктивного впливу. До прикладу, незаконний перетин кордонів, що дозволяє потрапити всередину кримінальним чи терористичним елементам порушує правопорядок країни. Надання притулку для ненормованої кількості біженців чинить тиск на економічну стабільність. Неefективність управління адаптації мігрантів з місцевим населенням викликає ескалацію соціальної напруги та провокує подальші етнонаціональні конфлікти.

Можемо говорити про тривожний стан демографічної безпеки ЄС через наростаюче співвідношення іммігрантів до титульних націй. Надмірна міграція спричинила зменшення частки місцевого етносу та відповідно збільшення іноземного населення і їх нащадків. Наприкінці 2016 року мігранти та їхні нащадки в першому поколінні становили пропорційно 43,3% і 60,7% населення Люксембургу, 28,78% і 43,28% населення Швейцарії, 13,33% і 19,95% населення Німеччини, 15,65% і 27,75% населення Швеції. [74, с. 476] Особлива небезпека помітна у зв'язку з низькою народжуваністю, старінням європейських націй, погіршенням здоров'я тощо.

Більш звичним в безпековому контексті є взаємозв'язок між міграційними потоками й зростанням терористичних загроз чи криміногенної ситуації в державі. Проблеми охоплюють нелегальне проникнення, паралельний наркотрафік, організовану злочинність та акти тероризму. Довготривале дослідження кореляції між міграцією і тероризмом протягом 30 років (1980 - 2010) у 20 країнах світу засвідчило висновок про те, що при збільшенні кількості мігрантів, які перебувають на території країни-реципієнта збільшується частота здійснюваних терористичних актів. Після міграційного напливу Європою прокотилась серія гучних терористичних атак

в Парижі, Ніцці, Берліні, Лондоні, Стокгольмі й інших містах, які були скоєні іммігрантами.

Варто окремо наголосити, що ототожнення мігранта, особливо мусульманського походження, з терористом є не вірним та давно піддається критиці в наукових колах. Водночас саме явище міграційних процесів дійсно корелюється з тероризмом у частині полегшення проникнення через прокладені міграційні коридори. Сучасна організованість процесів людських переміщень робить тероризм менш витратним. Наприклад, іноземні терористичні організації можуть використовувати наявні міграційні мережі та маршрути для транзиту, особливо мімікуючи під біженців. По-друге, явище діаспори можна розглядати як потенційні мережі, що забезпечують своїх членів соціальними зв'язками й зміцнюють спільну ідентичність. Терористичні організації, пов'язані з цими діаспорами (наприклад спільного релігійного або етнічного походження), можуть використовувати ці вже присутні мережі для радикалізації, вербування, фінансування, збору розвідувальних даних і як безпечні укриття. Члени самих діаспор та емігрантських спільнот також можуть піддаватися дискримінації в країнах призначення, наприклад, у формі релігійної нетерпимості або виключення з ринку праці чи політичного представництва. Дискримінація є потужною передумовою для тероризму. Відповідно взаємозв'язок між міграцією і безпекою варто розглядати не тільки з точки зору скоєних іноземцями правопорушень, а й в ширшому колі проблематики. [103, с. 4]

Влучний термін «прихований транснаціональний актор» (clandestine transnational actor – СТА) ввів П. Андреас. Під ним розуміються недержавні суб'єкти, які перетинаючи кордон несуть державі деструктивні ефекти чи прямо здійснюють неправомірну діяльність порушуючи законодавство. До ПТА відносяться нелегальні мігранти та контрабандисти людьми, біженці, терористи, торговці наркотиками. Вони можуть керуватись специфічним ринковим попитом (наприклад, торговці наркотиками та контрабандисти

мігрантів), бажанням здійснити політично чи релігійно інспіровані несанкціоновані акти насильства (терористи) або пошуком роботи чи притулку (біженці). ПТА бувають організованими або неорганізованими. [95]

Враховуючи не тільки теоретичні гіпотези, а й конкретні резонансні випадки ми розглядаємо мігрантів як особливий вид зброї в міжнародних відносинах. При наявності зацікавленого актора людські потоки можуть свідомо використовуватись для дестабілізації внутрішніх справ, політичного шантажу та досягнення поставлених політичних цілей. Стимульована владою широка міграція є достатньо ефективним інструментом впливу для розхитування ситуації в цільовій країні. Згаданий традиційний вимір розуміння безпеки ігнорує нові виклики й спирається в першу чергу на військову проблематику, однак варто зазначити, що навіть у цьому вузькому аспекті зберігаються прямі загрози в умовах гібридних методів впливу. Невоєнні засоби здатні стратегічно перевершувати використання мілітарних сил, а при доповненні мати вирішальне значення.

Зброя масової міграції — це термін, який ми можемо використовувати для означення організованого напливу біженців з однієї держави до іншої в якості тиску проти цієї цільової країни. Збройна міграція виникає, коли держава чи недержавний суб'єкт, що чинить виклик, використовує людську міграцію — добровільну чи примусову — для досягнення політичних, військових та/або економічних цілей.

Осінні події 2021 р. на білорусько-польському кордоні стали крайнім резонансним наочним підтвердженням інструменталізації міграції як засобу агресивної зовнішньої політики. Білоруський режим спрямував до зовнішніх кордонів ЄС тисячі мігрантів з різних країн, зокрема, Іраку, Афганістану та Сирії. ЄС висунув звинувачення Мінську стосовно умисного сприяння мігрантам у незаконному перетині кордону з Польщею та назвав це «гібридною агресією». Причиною стали застосовані напередодні санкції до Білорусі через кричущі порушення прав людини в ході масових протестів

після президентських виборів 2020 року. О. Лукашенко заохочував прибуття біженців через обіцянки їх безперешкодного перетину до країн ЄС та маскував транзити під туристичні візи. Журнал *Foreign Affairs* називає це «озброєною міграцією». [99]

Голова Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн заявила, що ситуація, яка склалася, являє собою жорстоку форму гібридної загрози, за якої держава використовує людей у політичних цілях. "Це не міграційна криза. Це спроба авторитарного режиму спробувати дестабілізувати своїх демократичних сусідів". [21]

Водночас створена провокація вважається не стільки Білоруською ініціативою, скільки ескалацією гібридної війни Російської Федерації проти західних структур ЄС і НАТО. Саме за координації Росії здійснювалась вся робота задля розхитування безпеки західних демократій. У відповідь на звинувачення авторитарні режими апелювали до негуманного відношення відносно шукачів притулку й очікувано відкидали власну причетність.

Офіційний ресурс Міністерства оборони Польщі зазначив наступне: «Лукашенко існує лише тому, що наділений підтримкою РФ. Ми маємо справу зі сценарієм, написаним у Кремлі. Сьогодні очевидна спроба дестабілізувати країни Балтії, використовуючи міграційну контрабанду». [31]

Євген Магда, Директор Інституту світової політики, вважає, що метою спільно спровокованої міграційної кризи є спонукання ЄС сісти за стіл переговорів з РФ й подальший тиск в достатньо широкому колі питань: прискорення запуску «Північного потоку-2», розміщення у Європі біженців, зокрема – з гарячих точок Близького Сходу, зменшення санкцій проти Росії, легалізація угруповань «ДНР» та «ЛНР» на окупованій частині українського Донбасу, визнання Євросоюзом анексії українського Криму. [11]

На нашу думку, передумовою такої провокації стали попередні аналітичні висновки про неспроможність ЄС ефективно реагувати на явища

масової міграції та приймати консолідовані рішення. Що в подальшому також повинно було ослабити єдність Європи перед наступальною операцією в Україні та зменшити надання підтримки.

Ще однією країною, яка активно використовує мігрантів для тиску на ЄС є Туреччина. Попри взаємні домовленості про стримування у 2020 році Анкара відкрила свої кордони в результаті чого тисячі мігрантів прорвалися в ЄС. Особливо критичною ситуація склалась на прикордонних зонах Греції та Болгарії. Епіцентром став острів Лесбос, де шукачі притулку влаштували масові сутички та навідріз відмовились виїхати. Через масову пожежу найбільший в Європі табір вщент згорів. Не перешкоджання Туреччиною потоку біженців спричинило нову міграційну кризу та змусило людей виживати в нелюдських умовах, хоча самі мігранти прямували не з зони військового конфлікту, а уже тривалий час перебували на турецькій території. Одностороннє анулювання угод Реджепом Ердоганом сталося на фоні загострення ситуації у Сирії. Міграційний аргумент президента Туреччини мав на меті схилити Європу до підтримки політики країни в регіоні.

На позачерговому засіданні Ради ЄС дії Туреччини трактували як політичний шантаж. «Рада визнає зростаючий міграційний тягар та ризики, з якими стикається Туреччина на своїй території, а також значні зусилля, яких вона доклала для розміщення 3,7 млн мігрантів та біженців, але рішуче відкидає використання Туреччиною міграційного тиску в політичних цілях. Така ситуація на зовнішніх кордонах ЄС є неприйнятною.» [18]

Дослідження американської політологині Келлі Грінхілл відзначає, що такий метод політичного тиску особливо вдало працює проти ліберальних демократій, які прагнуть максимально захищати права людини, але потрапляють в пастку між цією нормою і невдоволенням власного населення. [98, с.18]

Згадані події на різних рубежах ЄС показали вкрай незадовільний стан захисту й охорони кордонів та слабкість Європи перед проблемами з нелегальною міграцією. Буквально фізично прориваючись біженці не просто порушують законодавство, а й використовуються агентами впливу для нав'язування свого порядку денного. Масштаби небезпеки потребують негайної відповіді на всіх рівнях та посилення захисту кордонів. Затягування і профанація стосовно безпекових викликів загрожує втратою політичної ваги в регіоні й світі, а також несамостійністю прийняття важливих зовнішньополітичних управлінських рішень.

Відповідно до теорії сек'юритизації Оле Вевера, одного із головних архітекторів так званої Копенгагенської школи досліджень безпеки, негативні ефекти від міграції не завжди є прямим наслідком самого процесу, а результатом позиціонування її як проблеми актором сек'юритизації. [110] Тому мусимо зазначити про ймовірність зловживання міграційною тематикою в окремих випадках у політичних цілях апелюючи до потреб національної безпеки. Через це варто прискіпливо оцінювати симетричність державної відповіді на спричинені виклики.

Однак, враховуючи всі фактори можемо провести чітку паралель між транскордонною міграцією та безпекою держави. Сучасне поняття безпеки охоплює широкий діапазон сфер: політичну, військову, демографічну, економічну, екологічну, культурну тощо., однак багато в чому прямий взаємозв'язок між міграційними процесами та безпекою є неочевидним, прихованим або ж не має вирішального впливу. Натомість використання мігрантів як інструменту сучасної геополітики має безпосередню загрозу для держав-об'єктів такого виду зброї. Міграція людей стає дієвим інструментом в арсеналі багатьох державних і недержавних суб'єктів, які використовують нетрадиційні засоби для посилення регіонального впливу та досягнення цілей.

РОЗДІЛ IV

ШЛЯХИ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ КОНФЛІКТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ

4.1. Вдосконалення управління міжнародними міграційними процесами

Згадані проблеми потребують не тільки поточного аналізу, а й розробки прикладних пунктів для розв'язання. Прогалини в організації міграційної політики дають негативні наслідки як для самих держав, окремих індивідів, так і для світового товариства. В ході дослідження нам вдалось виявити широке коло конфліктогенних небезпечних наслідків від транскордонної міграції. Це означає, що допущенні помилки в міграційній політиці потребують негайного виправлення для покращення наявної ситуації та запобіганню потенційних загроз. Проблеми не виникають на пустому місці, тому важлива якісна оцінка не тільки наявних викликів, а і їх симетричної протидії. Як показала практика шлях відсторонення від труднощів призводить лише до масштабування проблем та посилення деструктивного ефекту. Не дивлячись на весь спектр складнощів й обсягів ми не вважаємо наявний стан справ близьким до колапсу чи незворотнім у негативних проявах. Міграція дійсно неоціненно важливий процес для розвитку людства й окремо взятих країн, позитивний ефект від якого також заслуговує на окреме дослідження. Тому необхідна комплексна система вдосконалення транскордонних міграційних процесів.

Нелегальна міграція спричиняє особливо деструктивні наслідки, оскільки порушує кількісні норми країни-реципієнта в прийнятті та адаптації, підвищує рівень злочинності всередині держави, підживлює мережі контрабанди, провокує низку соціальних конфліктів, тому боротьба з незаконним транзитом повинна бути пріоритетною. Для цього варто в першу чергу консолідувати зусилля в питанні захисту зовнішніх кордонів ЄС.

Посилити прикордонний контроль на рівні спеціальних агентств та збільшити їх фінансування.

Загальні напрямки необхідних кроків вдало узагальнив К. Гусаров, виокремивши 5 груп протидії незаконній міграції:

- зміцнення кордонів, в тому числі із застосуванням комп'ютерних технологій, а також проведення відповідної візової політики;
- заходи щодо посилення санкцій проти організаторів нелегальної міграції;
- посилення контролю за перебуванням іноземних громадян, а саме контроль за ринком праці, більш сувора перевірка шлюбів на предмет їх фіктивності тощо;
- міжнародне співробітництво у сфері протидії незаконній міграції, а саме договори щодо спільної охорони кордонів;
- посилення процедур депортації нелегальних іммігрантів.

Процес депортації є одним із головних заходів впливу на нелегальних мігрантів. [60, с. 3]

Не зайвим буде наголосити про необхідність постійної координації зусиль задля спільної боротьби з нелегальною міграцією, оскільки одні й ті ж заходи не можуть залишатись постійно ефективними. За даними Frontex, виявлення осіб, які займаються незаконним переправленням людей на зовнішніх кордонах ЄС у 2021 році зросла на 41% у порівнянні з 2020 роком і на 24% у порівнянні з 2019 роком. Незаконне переправлення мігрантів постійно видозмінюється і пристосовується відповідно до вжитих дій з боку міграційних служб. Злочинні мережі продовжують демонструвати свою спритність та адаптивність, реагуючи не лише на попит, а й на нові бізнес-можливості та правоохоронні заходи. [23]

Важливе значення тут має також підготовка майбутніх фахівців у сфері охорони кордону як за прикладом США. Освіта спрямована на формування

інтелектуальних здібностей та набуття практичних навичок; наявність жорстких освітніх, медичних та спеціальних вимог до кандидатів на навчання. [89, с. 156-157]

В сучасну епоху розвитку цифрових технологій варто повною мірою використати ресурси диджиталізації в питаннях управління міжнародними міграційними процесами. А саме розширення баз даних для моніторингу міграційного трафіку, фіксація здійснених правопорушень та оптимізація процедур обробки даних, заяв та документів. Забезпечення максимальної протяжності кордону інноваційними приладами спостереження та ідентифікації іноземних громадян підвищить безпековий фактор на зовнішніх рубежах ЄС. Важливим кроком є також розширення дактилоскопічних баз. Автоматизована система ідентифікації відбитків пальців Eurodac містить відбитки пальців усіх шукачів притулку з кожної держави-члена та відбитки осіб, затриманих під час незаконного перетину кордону. Головна роль полягає в допомозі у визначенні держави-члена, відповідальної за розгляд заявки на надання притулку, поданої в ЄС. Спільна європейська система зберігає мінімальну кількість інформації, що варто переглянути розширивши дані біографічними даними мігранта та портретними знімками для застосування розпізнавання облич. Подальше оцифрування міжнародних переміщень допоможе якісно краще відстежувати та контролювати процеси переміщень.

Ефективною практикою вважаємо і навчання біженців цифровим навичкам задля зменшення економічної залежності від держави. У звіті ПРООН виділено понад сто актуальних ініціатив у сфері онлайн-освіти та навчання, а також різноманітних напрямків цифрової зайнятості, які можуть відкрити нові можливості, ринки та мережі для переміщених осіб. Завдяки віддаленому та мобільному характеру цифрової роботи вона доступна особам, які змушені переїжджати або перебувають у пошуках притулку. Це допомагає подолати місцеві обмеження на працевлаштування і дати

можливість оминати неформальні робочі бар'єри (ксенофобію чи дискримінацію). Переміщені особи можуть навіть розпочати або продовжувати вести віддалену роботу в межах своєї країни, тим самим розширюючи свої можливості. Існує широкий спектр цифрової роботи (від простої категоризації зображень до висококваліфікованого онлайн-консультування), і, отже, існують можливості для людей з різним рівнем кваліфікації та ресурсів. [45]

Враховуючи й так велику кількість біженців як різновиду мігрантів в Європі для противаги слід посилити якісний відбір нових кандидатів на імміграцію. Показовим є досвід Франції, в якій застосовується практика селективної імміграційної політики, тобто пріоритетом забезпечуються високоосвічені фахівці, науковці та студенти. Зокрема, закон про міграцію передбачає наступне посвідчення особи у вигляді "паспорта таланту", що надає правові підстави для проживання у Франції терміном до 4 років для вищезазначених осіб та членів їх сімей. Цим нормативно-правовим актом також пропонується скоротити терміни розгляду досьє біженців та виділити додаткові кошти на підтримку мігрантів. [79, с. 241]

Євросоюз гостро відчуває потребу в консенсусі задля відходу від пошуків ситуативних рішень натомість напрацювання довгострокової стратегії, яка передбачатиме не тільки в укріпленні кордонів та роботи з уже прибулими особами, а й в запобіганні виникненню міграційних колапсів. Окрім важливості досягнення внутрішньої злагоди ЄС щодо міграційної політики необхідне також укріплення співпраці з ключовими партнерами. У першу чергу перегляд угод з Туреччиною, позаяк саме через цю країну йде великий потік мігрантів в європейський простір. Прогалини в договірній базі дозволили в односторонньому порядку припинити зобов'язання щодо стримування біженців та використовувати їх в політичному шантажі на ЄС. Додатково слід попідкуватись про співпрацю з північноафриканськими країнами для стримування міграційних потоків в межах регіону та

забезпечення фінансування подібних проєктів. Практика зовнішнього донорства повинна бути спрямована на підтримку економік країн-донорів. Зокрема, реалізуючи цей сценарій, тобто співпрацю з третіми країнами, необхідно сприяти поліпшенню їх власної здатності регулювати переміщення, забезпечити місцеві притулки відповідно до міжнародних стандартів та поглиблювати партнерство і постійний діалог з союзниками відносно міграційних викликів.

Звісно, як раніше було визначено, військовий фактор стає одним із найзагрозливіших в питанні дестабілізації міграційних транскордонних процесів та генерації великої кількості шукачів притулку, що вносить суттєве навантаження на приймаючі країни. В цій площині важливо спільно працювати не лише над наслідками, а й над першопричинами явища. Тобто необхідний перегляд чинних міжнародних та регіональних систем безпеки, які так чи інакше допускають виникнення збройних конфліктів, особливо між членами однієї організації. Оцінюючи перспективи реформування міжнародної системи безпеки насамперед доцільно зосередити увагу на шляхах трансформації ключової організації, покликаної гарантувати мир - Організації об'єднаних націй (ООН). Це стосується, зокрема, ролі Ради Безпеки ООН, яка не в рівній мірі представляє всі регіональні та міжнародні центри сили на глобальній арені.

Вважаємо за доцільне не тільки розробку нових підходів стосовно міграції, а й дотримання раніше укладених документів й угод. Глобальний договір про безпечну, впорядковану та легальну міграцію від 10 грудня 2018 року став першим міжурядовим пактом, який цілісно і всеосяжно дав відповіді на якісне регулювання різних аспектів міграції. [24] Він передбачає суттєві можливості для поліпшення управління, усунення труднощів, пов'язаних із сучасною міграцією та посилення внеску мігрантів в забезпечення сталого розвитку. В документі підкреслюється важливість забезпечення доступу до всіх прав людини незалежно від статусу,

ліквідування різних форм дискримінації (ксенофобія, расизм, нетерпимість), розширення каналів безпечного транзиту, боротьбу з незаконним перетином кордонів. А також зведення до мінімуму несприятливого впливу численних факторів та структурних чинників, що спричиняють міграцію, включно з необхідністю подолання бідності та дискримінації, запобігання переміщенню у зв'язку зі зміною клімату чи гуманітарних катастроф. Усесторонній підхід до подолання міграційних проблем насправді найкращий варіант враховуючи складність досліджуваного соціального явища. Держави повинні дотримуватись закріплених комплексних 23 цілей угоди та надалі посилювати співпрацю.

Для реалізації амбітних завдань сторони зобов'язались спиратись на заходи підтримки колективного впровадження договору наданням фінансової та технічної допомоги, приділяти увагу розвитку географічним регіонам звідки систематично походить нерегульована міграція, залучати та підтримувати місцеві органи влади у визначенні потреб та можливостей, укладати двосторонні, регіональні або багатосторонні взаємовигідні, цілеспрямовані та прозорі партнерства, відповідно до міграційних викликів тощо. Юридична необов'язковість виконання договору, на жаль, зменшує вагу прийнятих норм, тому важливо наголосити на необхідності перегляду особливостей підписання в бік посилення відповідальності за невиконання. Це допоможе дійсно спільно боротись з проблемами міграції, а не спускати їх на рівень кожної окремої держави.

Базові рекомендації від Глобальної комісії з питань міграції також не втратили сьогодні своєї актуальності. Особливо варто звернутись до таких принципів:

- необхідність у системному підході щодо міграційної політики, яка передбачає інкорпорування міжнародних міграційних відносин в усі сфери державної політики;

- важливість координації роботи різних служб у межах уряду, а також у співпраці з громадським сектором та різноманітними об'єднаннями, особливо роботодавців;
- потреба в перебудові уваги на стратегічні завдання, а не короткострокові інтереси й реактивні заходи на певні ситуації;
- міграція повинна перетворитися на комплексну частину інвестицій соціально-економічних стратегій розвитку кожної держави світу. [78, с. 69]

Отже, удосконалення управління міграційними процесами принципово важливе для зменшення деструктивного впливу від транскордонних переміщень. Особливо враховуючи те, що міграцію як явище не можливо виключити з сучасних міжнародних відносин, варто тільки здійснювати її якісне регулювання на всіх етапах. Основна увага повинна бути приділена боротьбі з нелегальною міграцією, оскільки визначаємо її як найбільшу загрозу для стабільності державної системи та соціокультурних внутрішніх зв'язків. За допомогою використання сучасних цифрових технологій можливе полегшення роботи прикордонних служб й координація самих мігрантів. Також не менш важливо не тільки постійно вдосконалювати й шукати нові практики управління міграцією, а й добросовісно ставитись до виконання раніше прийнятих угод. У разі застосування широкого спектра дій направлених на покращення управління міграційними процесами на різних рівнях ми зможемо говорити про збільшення позитивного потенціалу від даного процесу. Грамотна і виважена державна політика у сфері переміщень повинна базуватись на сильному контролі нелегальних транзитів, забезпеченні прав мігрантів, впровадженні новітніх технологій, постійному діалозі з партнерами та гнучкому реагуванні на спільні загрози. Європейським країнам варто звернути увагу на наявні проблеми та об'єднатись з метою їх усунення комплексним інструментарієм. Виключно колективні зусилля західних країн зможуть дати належний результат, адже запровадження заходів покращення управління міграцією матиме очікуваний

ефект тільки при спільному добродесному прийнятті та подальшому виконанні.

4.2. Адаптація емігрантів

Безконфліктне співіснування різних етносів, культур та соціальних груп в межах одного простору неможливе без системного залагодження людських відносин. Потрапляючи в нові умови мігранти усвідомлено чи не умисно стають джерелом виникнення розбіжностей, оскільки не являються частиною налагоджених соціальних комунікацій. Тому якісна адаптація новоприбулих осіб життєво необхідна для нормального функціонування й розвитку будь-якої держави й розглядається як ключ до вирішення ряду суспільних проблем. При цьому на перебіг соціальної адаптації мігрантів до нового соціокультурного середовища впливає безліч чинників. Адже процес інтеграції безпосередньо обумовлюється індивідуальними особливостями окремої особи, але водночас залежить і від створених внутрішніх умов і чинників.

На наш погляд, перш за все в питанні адаптації емігрантського населення повинні бути залучені культурно-просвітницькі інструменти. Організовані центри з вивчення мови й культури країни перебування значно полегшують первинний шок від нового незнайомого середовища та розширюють доступ мігранту до різних сфер життя країни перебування. Завдяки освіті мігранти зможуть отримати навички, компетентність і бути корисними для економіки країни перебування; це також сприятиме соціальному та емоційному добробуту, підтримувати їх мотивацію до участі в соціальному та громадському житті їхніх нових суспільств.

Цікавим є досвід Чехії, де діє проєкт "Ласкаво просимо до Чеської Республіки", спрямований на організацію курсів для новоприбулих -

переважно мігрантів з країн, що не є членами ЄС. Основною метою є надання практичної інформації про повсякденне життя, культуру та роботу в країні за допомогою курсів. Згідно з методикою, затвердженою Міністерством внутрішніх справ Чеської Республіки, заняття розраховані на 8 годин, протягом яких учасники курсу отримують необхідну інформацію, що стосується наступних сфер: законодавство перебування, працевлаштування, освіта, охорона здоров'я, медичне та соціальне страхування, житло - оренда квартири, повсякденне життя, чеські державні свята, контактні дані чеських установ та ін. [49]

Вважаємо доцільним розвиток соціального кураторства над мігрантами з особливими труднощами в інтеграції чи іноземних осіб схильних до закритої поведінки. Для цього повинні бути залучені спеціалісти психологи, волонтери та представники діаспор з власним успішним досвідом побудови життя в новому середовищі. В рамках цієї ініціативи слід проводити планові регулярні заходи та створити постійні канали для звернень з широкого кола питань. Згідно з рекомендаціями МОМ робота кроскультурних тренерів, які мають схоже культурне та мовне походження з мігрантами часто вважається більш ефективною. Ще однією перевагою кроскультурних спеціалістів є їх чітке розуміння особливостей національної самобутності, що дозволяє їм ефективно розв'язувати потенційні проблеми, які можуть виникнути у мігрантів, коли вони намагаються зорієнтуватися у складнощах місцевого суспільства. Поєднання обох культур є перевагою, яка полегшує взаєморозуміння і підвищує загальний рівень довіри. [17]

Подібна ідея вже була реалізована на практиці в Норвегії проектом «Навчання грамотності за підтримки мовця» (Literacy Training with Native Speaker Support) з 2011 року. Намагаючись задовольнити попит і компенсувати брак педагогів, обізнаних із мовою мігрантів, у Норвегії почали створювати педагогічні центри, котрі популяризують таку освітню ідею - залучати до навчання колишніх мігрантів, котрі вже інтегрувалися в

суспільство та добре опанували мову. Проект довів свою успішність. Важливо відзначити, що у більшості випадків значну увагу звертали на створення «моста розуміння між педагогом чи тренером-мовцем та мігрантами, ніж на використання рідної для мігрантів мови в якості простого засобу перекладу». [52, с. 6]

Вдалою практикою для запобігання расизму та ксенофобії щодо вимушених мігрантів стала ініціатива міжнародної організації JRS Europe під назвою I Get You. Сама організація ставить перед собою амбітну місію розбудови Європи, яка приймає, захищає та інтегрує біженців у повністю інклюзивні суспільства, засновані на цінностях солідарності та гостинності. Протягом двох років проект в 9 країнах проводив поглиблене дослідження змішаних методів підвищення обізнаності громадськості щодо роботи, яку проводять місцеві громади з приймання та залучення до соціуму вимушених мігрантів і біженців. Ініціатива довела, що невеликі починання, які підтримують залучення людей у спеціалізовані центри діяльності в результаті працюють найкраще. Це не лише змінює уявлення людей один про одного, а й трансформує способи взаємодії громадян і влади. Через залучення громадянського суспільства в організацію заходів з інтеграції мігрантів вдалося просунути позитивні установки щодо шукачів притулку. [25]

Насправді в процесі інтеграції мігрантів повинні бути залучені різноманітні структури: держава, міжнародні організації, громадянське суспільство, діаспорні мережі, церква тощо. При цьому роль останнього елемента також достатньо помітна сьогодні. Святий Престол часто долучається до ініціатив пов'язаних з мігрантами та переміщеними особами. Послання миру 2018 року Папи Франциска охоплювало цілих 20 змістовних пунктів дій, які можна реалізувати у місцевих громадах та відстоювати перед своїми урядами. Це список ефективних і доведених заходів, які відповідають на сьогоднішні виклики. Рекомендації засновані на досвіді церкви та являють собою прикладні поради, які католики та інші правозахисники зможуть

використовувати й розвивати в діалозі з владою. Пункти згруповані за чотирма принципами: приймати, захищати, підтримувати, інтегрувати.

Як зазначено в посланні варто брати до уваги той факт, що інтеграція це не асиміляція і не злиття, а суто двосторонній процес, який сягає своїм корінням у визнання культурного багатства одне одного, тому слід стимулювати держави ухвалювати закони, які сприятимуть місцевій інтеграції мігрантів. А також стимулювати держави до впровадження політики та програм, які активно популяризують позитивні історії про мігрантів і біженців й солідарності з ними. Наприклад:

- надавати субсидії муніципалітетам і релігійним громадам для проведення заходів, які демонструють позитив від культури представників іноземної спільноти;
- організовувати публічні івенти, які пропагують діяльність людей і груп, які приймають біженців і мігрантів, інтегруючи їх у свої місцеві громади.
- вимагати, щоб громадські повідомлення склалися мовою, якою володіє більшість мігрантів і біженців.
- проводити політику, що сприяє гостинності в місцевих громадах. [13]

Особиста взаємодія між мігрантами та місцевим населенням необхідна для мінімізації утворення паралельних суспільств, в яких новоприбулі залишаються в обмежених контактних колах. Відсутність комунікацій породжує домисли й стереотипи. Для цього необхідна державна законодавча база, фізичні простори для проведення спеціалізованих заходів, спеціалісти-посередники, а також вузько направленні громадські організації. А публічне визнання позитивного вкладу мігрантів стане важливим сигналом гостинності й відкритості держав на фоні загальної картини суспільно-політичних дискусій про негативний вплив новоприбулих, помітних актів дискримінації та зростаючої ксенофобії. Такі ініціативи допоможуть кращій подальшій взаємодії й підштовхнуть мігрантів до зустрічних кроків.

Аналогічним чином слід проводити роботу над контролем ЗМІ в питанні висвітлення іммігрантів в негативному ключі, оскільки часто подання інформації подається упереджено стосовно даної групи населення.

Дослідник С. Лісгаард робить важливий висновок, про те, що динаміка адаптації як темпоральний процес безпосередньо пропорційна до часу перебування мігранта в іншому соціокультурному середовищі, відтак чим довше, тісніше й активніше, мігрант контактує з представниками іншої культури, то вища ймовірність його успішної поступової адаптованості до нових соціальних умов. [106, с. 51]

Також М. Касьянова зазначає про те, що у процесі інтеграції ступінь лояльності суб'єктів, які беруть участь в ньому, їхня готовність йти на контакт мають першочергове значення. При інтеграції мігрантів до суспільства країни перебування, крім стратегії самого мігранта, значення має ступінь лояльності до цього процесу приймаючої сторони. Взаємодія мігрантів з приймаючим населенням відбувається на побутовому рівні, на цьому ж рівні формуються уявлення один про одного в суб'єктів інтеграції. [70, с. 343]

В Європі існують різні цікаві громадські ініціативи направлені на підвищення взаємодії і обізнаності між мігрантами та місцевим населенням. Один з них австрійський проєкт «Best of the Rest», що заснований рестораторами та залучає мігрантів й шукачів притулку до організації публічних майстер-класів з метою сприяти міжкультурному навчанню, спілкуванню та інтеграції. Така ініціатива виникла у Клагенфурті, федеральна земля Каринтія, у відповідь на виклик міграції в цьому регіоні, де традиційно велика кількість новоприбулих, але завжди бракувало успішних інтеграційних програм, які б заохочували мігрантів і місцевих жителів до знайомства один з одним.

Враховуючи ряд негативних наслідків від міграційних рухів можна говорити про наявну неефективність державної політики. Варто

диверсифікувати підходи до різних категорій мігрантів беручи до уваги їхні етнічні особливості, історичний бекграунд країни походження та особисту мотивацію щодо зміни місця проживання. Позаяк така комплексна проблема не може бути узагальнена на всіх рівнях. Розподілення біженців варто здійснювати не лише за кількісною основою чи просто країною першого прибуття, а й враховуючи специфіку ментальності місцевого населення з культурою країни походження мігрантів. Вдало підібрані по співвідношенню міграційні пари потенційно можуть понизити конфліктний потенціал. Окрім м'якої сили держави в адаптації новоприбулих необхідне і посилення відповідальності за скоєнні правопорушення і нелегальний перетин кордону. Лише при дотриманні всіх процедурних норм можлива подальше всеосяжна підтримка держави для нового громадянина. Необхідний перегляд підходу ЄС що до загальної відкритості в сторону підвищення інтелектуальної міграції.

Таким чином, різносторонні заходи для адаптації мігрантів вважаються нами крайне важливими для нормального функціонування соціуму. Включеність мігрантів в місцеві норми на рівній основі дозволяє не тільки розв'язувати чинні конфліктогенні проблеми, а головним чином запобігати їм. Для цього пріоритетними є методи культурно-соціального просвітництва та активні практики взаємодії. До інтеграції повною мірою необхідно залучати як державний так і громадські сектори.

В цілому, проблеми, які тягне за собою сучасна міграція не вирішені в повній мірі в жодній країні, а це означає, що необхідно і надалі консолідувати міжнародні зусилля і шукати нові способи інтеграції новоприбулих. В тому числі враховуючи сучасні виклики війни і миру, які стають все більш актуальними в умовах підвищеного рівня виникнення нових гарячих точок з подальшим хаотичним міграційним рухом.

ВИСНОВКИ

В ході дослідження конфліктогенності транскордонної міграції вдалось виконати всі поставлені завдання, що дає нам змогу підтвердити значний вплив фактору міграційних процесів на формування протистоянь великих соціальних груп та міжнародні відносини загалом.

При визначенні ступеня вивчення проблеми помітним є значний науковий інтерес науковців до комплексного переосмислення різнобічності деструктивних ефектів міграції на держави та суспільства, а міжгалузева складова теми досліджується спеціалістами суттєво різних сфер. Підвищена увага продиктована виникненням нових викликів та загроз сучасності, які спричиняють практичну необхідність їх невідкладного вирішення. Джерельна база дослідження представлена різними групами: нормативно-правові акти, статистичні дані, повідомлення новинної стрічки та відомості з офіційних сайтів міжнародних організацій. Залучення такого кола джерел дало нам змогу як найширше опрацювати різні прояви конфліктогенності явища. А застосована методологія ґрунтується на загальнонаукових методах об'єктивності та системності.

Внаслідок виокремлення світових та європейських міграційних тенденцій вдалось зафіксувати ключові рухи формування потенційного конфліктного поля. Актуальні тренди міжнародної міграції стосуються постійного збільшення кількості переміщених осіб, посилення мобільності у відповідь на екологічні та військові загрози, фемінізації потоків, а також посиленням упереджень на расовій та етнічній основі походження мігранта через пост ковідний період. Явище глобалізації призвело до помітної інтенсифікації міжнародного міграційного трафіку через наявність доступу до інформації стосовно міграції, економічну взаємопов'язаність регіонів, розвиток спеціалізованих мереж й транспортного сполучення та розширення мотиваційної природи для переміщення. Попри постійне розширення

міжрегіональної географії міграції незмінною рисою залишається те, що головними реципієнтами емігрантів продовжують бути розвинуті демократичні країни з сильною економікою, тоді як традиційними донорами лишаються передусім країни зі стійкими внутрішніми проблемами в соціально-економічній царині.

З'ясований суттєвий вплив глобалізаційної конкуренції культур та ідентичностей як базової передумови виникнення конфліктного потенціалу між мігрантом та приймаючим суспільством. На перетині традицій, релігій та уявлень про суспільні норми утворюється плідний ґрунт для розбіжностей між їх носіями. А чим більша ця світоглядна прірва, тим вищі ризики уже не потенційної, а реальної публічної ескалації взаємин. На побутовому рівні конфлікти нерідко виникають через брак досвіду в комунікації, упередження та стереотипи, а також феномен «культурного шоку» у мігрантів. Це пояснюється природним дискомфортом новоприбулої особи через відчуття чужини та загострення кризи самоідентичності, що сприяє відчуженню й закритості. Нами виявлена важлива закономірність: чим ближчими є культури мігранта та місцевого населення, тим легше й менш конфліктно відбувається інтеграція в нове суспільство. Натомість зворотні вихідні дані призводять до підвищення анклавізації емігрантів в окремі закриті структури, що посилює конфронтаційну природу взаємин та сприяє розвитку упередженого ставлення, негативної стереотипізації та ксенофобських настроїв.

Доведено, що саме в площині збройних конфліктів відбуваються найбільш загрозливі процеси для стабільності й виваженості міграційної політики держав, що є другим вагомим чинником формування конфліктного потенціалу. Військові зіткнення в третіх країнах спричиняють хаос в системі регулювання на кордонах, порушують оптимальну кількість шукачів притулку з якою країна, що надає притулок може впоратись без непомірного тиску на економіку, соціум та можливості якісної інтеграції. А відсутність

міждержавного консенсусу з питань розподілення та приймання біженців носить перманентні загрози для цілісності і єдності проекту ЄС. По-друге, військові зіткнення неминуче породжують сплеск особливої категорії - вимушених мігрантів. Вони відрізняються негативною мотивацією, відсутністю бодай мінімальних можливостей для самозабезпечення на початковому етапі, складним травматичним досвідом й нестабільним емоційним станом. На відмінну від трудових мігрантів в цьому випадку існує комплексна потреба від держави-реципієнта в допомозі, що віддаляє момент отримання позитивного вкладу. Тому вимушена міграція спричиняє хаос й пласт викликів в політичній, соціальній, економічній сферах країни-реципієнта. А чим більші масштаби збройного конфлікту, тим більша кількість шукачів притулку, що призводить до виникнення міграційних колапсів.

Першим крайнє небезпечним наслідком транскордонної міграції став підйом соціальної й міжетнічної напруженості. Значні пертурбації в соціальному ландшафті через появу чужорідного елемента проявляються у виникненні міжетнічних конфліктів, підвищенням ксенофобії та радикалізації настроїв населення. Вдалось зафіксувати особливо помітну конфронтацію між західним населенням та мусульманською часткою мігрантів через відчутну культурну різницю та низький рівень схильності до адаптації в новий ціннісний простір. Через наявне незадоволення місцевого населення на фоні проблем з емігрантами посилюється підтримка ідей націоналізму та радикальних організацій. Особливо на радикалізацію корінних мешканців впливають низько інтегровані мігранти схильні до не правомірної діяльності. У зв'язку з цим активізуються антимігрантські тенденції й масові демонстрації на вулицях європейських міст. Загрози від порушення соціальної злагоди важче регулювати на рівні державних структур, на відміну від економічної чи політичної сфери. А підґрунтя для підживлення ксенофобських поглядів вносить деструктивні ефекти на загальну злагоду.

Другим, не менш тривожним, наслідком стало зростання політичної нестабільності Європи на фоні міграційних викликів. Адже чергова міграційна хвиля в європейському просторі тільки увиразнює брак єдності поглядів і зумовлює формування дедалі гостріших конфліктних позицій. Зокрема на фоні міграційної кризи 2015-2016 рр. країни члени ЄС зіткнулися з допоки найважчим періодом вироблення спільних позицій з питань прийому та розподіленні мігрантів. Щобільше, на піку загострення ситуації ряд європейських країн почали приймати ізоляціоністські рішення: обмеження права вільного пересування в межах Шенгенської зони, спорудження фізичних бар'єрів на кордонах, прийняття низки неконсолідованих рішень. А суспільне невдоволення знайшло вираження в підтримці праворадикальних партій, які у своїх електоральних програмах робили акцент на антимігрантських нововведеннях. Причинами ми називаємо соціально-економічний, демографічний та культурний фактори впливу. Обставини політичного засилля праворадикальних груп криються насамперед в загрозі для демократичних цінностей, зростанні ксенофобії, ерозії європейської соборності, послабленні міграційної привабливості для залучення кращих кадрів, швидкому ухваленні недалекоглядних рішень і зрештою у розвороті ЄС у бік нормалізації взаємин з авторитарними режимами. Тому можемо говорити про серйозну конфліктогенність явища міграції на політичні трансформації Європи, що посилює внутрішні розколи та знижує роль всього союзу перед обличчям різноманітних зовнішніх проблем.

По-третє, прогалини в управлінні міжнародною міграцією спричинили істотні загрози для національної безпеки. Широке визначення поняття безпеки дозволяє говорити нам про обумовлений міграцією демографічний дисбаланс, посилення тероризму, налагодження незаконних схем контрабанди та особливо використання мігрантів як зброї чи елемента шантажу в міжнародних відносинах. Традиційний розріз безпекового виміру свідчить про те, що проблеми охоплюють нелегальне проникнення,

паралельний наркотрафік, організовану злочинність та акти тероризму. Через прокладені міграційні шляхи полегшилися переміщення терористичних елементів, які маскуються під біженців. А усталені в країнах призначення діаспори розглядаються як потенційні мережі радикалізації, вербування, фінансування, збору розвідувальних даних, надання укриття тощо. В ході дослідження вдалося проаналізувати можливості ефективного використання мігрантів в якості зброї. Стимульована владою широка міграція є достатньо ефективним інструментом впливу для розхитування ситуації в цільовій країні. Наочним підтвердженням інструменталізації міграції як засобу агресивної зовнішньої політики стали події на білорусько-польському кордоні 2021 року та використання Туреччиною політичного шантажу через пропуск біженців з метою посилення тиску на прийняття рішень Європи.

Після аналізу проблематики нами запропоновані шляхи та можливості удосконалення управління міжнародними міграційними процесами з метою пониження конфліктного потенціалу міжнародної міграції. Зокрема основоположну роль в даному вимірі займають інструменти вдосконалення управління транскордонними міграційними процесами. Адже шлях ухилення від викликів, як свідчить досвід, супроводжується тільки посиленням рівня складності проблем та глибини кризових процесів. Попри повноту проблематики й негараздів, ми не оцінюємо поточний стан справ близьким до катастрофи чи безповоротним щодо негативних наслідків. Для покращення ситуації вважаємо доцільним приділити принципову увагу до боротьби з нелегальною міграцією за допомогою сучасних технологій оцифровування даних, посиленням охорони зовнішніх кордонів та механізмів постійної координації зусиль. В гуманітарній сфері ефективною практикою вважаємо і навчання біженців цифровим навичкам задля зменшення економічної залежності від держави. Європа також потребує напрацювання довгострокової стратегії запобіганню міграційних колосів, що є можливим при консолідованості всіх країн та роботі з ключовими партнерами в різних регіонах. Для цього слід звернутись до практики зовнішнього донорства.

Особливий акцент робимо на важливості не тільки створення нових підходів, а й дотриманні раніше прийнятих документів в питаннях міграційної політики.

Також з метою превентивного запобігання конфліктних ситуацій визначено найкращі стратегії комплексної адаптації новоприбулих осіб. Перш за все важливе залучення культурно-просвітницьких інструментів: організовані центри з вивчення мови держави перебування, курси надання практичної інформації з широкого кола питань, практики соціальної взаємодії. Розвиток інституту соціального кураторства допоможе точково інтегрувати найскладніших до адаптації мігрантів. До цього виду діяльності слід долучати кроскультурних спеціалістів, які безпосередньо знайомі з особливостями національної специфіки або мають власний успішний досвід включення в життя нової країни. Інклюзія емігрантів у систему місцевих порядків на паритетних засадах дозволить не лише усунути вже сформовані конфліктні поля, а й насамперед запобігти їх виникненню.

Отже, у дослідженні оперуючи терміном конфлікт чи конфліктогенні наслідки ми по суті маємо на увазі не лише прямі зіткнення протилежностей, а й спектр складних наслідкових процесів, які протікають на різних рівнях. Самі ж конфлікти варто сприймати не лише з позиції деструктивного впливу на окремі групи людей, держав та міжнародних відносин. Позитивно-функціональні інструменти згаданого явища також досить широкі: вказують на наявні прогалини суспільства та політики, стимулюють до змін, активізують до взаємодії. Перспективи подальшого вивчення проблематики слід якраз пов'язувати з роботою над можливостями перетворення чинних викликів на зиски для країн-донорів та країн-реципієнтів, а також проводити поглиблений аналіз вироблення й застосування комплексу попереджувальних заходів з метою недопущення виникнення масштабних руйнівних наслідків від транскордонних переміщень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ:

Джерела:

1. Європейська правда: «Велике переселення до Європи». 2015.
URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/04/22/7033132/>
2. Загальна декларація прав людини: прийн. і прогол. резолюцією 217А (III) ГА ООН від 10 груд. 1948 р.
3. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>
4. Йоганнес Хан: беженцы побили рекорд Второй мировой, 16 вересня 2015 Wayback Machine. URL: <https://podrobnosti.ua/2058390-jogannes-han-v-mire-bolshe-bezhentsev-chem-posle-vtoroj-mirovoj-vojny.html>
5. Конвенція ООН про заборону всіх форм расової дискримінації 1965р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105#Text
6. Конвенція про статус біженців 1951 р. URL: https://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text.
7. Конвенція про участь іноземців у громадському житті на місцевому рівні 1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_318#Text
8. Международный пакт о гражданских и политических правах. Принят резолюцией 2200 А (XXI) Генеральной Ассамблеи от 16 декабря 1966 года. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pactpol.shtml
9. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
10. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України: Як зміна клімату впливає на міграцію населення? URL: <https://mepr.gov.ua/news/37692.html>
11. Радіо свобода. «Міграційна криза і «рука Кремля»: що роблять ЄС і НАТО, та що може зробити Україна?» 10. 11. 2021. URL:

<https://www.radiosvoboda.org/a/mihranty-kryza-bilorus-polsha-rosiya-ukrayina/31555337.html>

12. Українське суспільство: міграційний вимір : нац. Доповідь. Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. Київ, 2018. 396 с.
13. 20 Action Points for the Global Compacts. Vatican Office for Migrants and Refugees. URL: https://migrants-refugees.va/wp-content/uploads/2019/03/20-Action-Points-for-the-Global-Compacts.EN_.pdf
14. 30 förslag för att möta angreppen mot Sverige. URL: <https://via.tt.se/data/attachments/00411/bdd92d0b-6095-4f72-8ff2-f6bc355cbe13.pdf>
15. 5 Key Global Trends on COVID-19 and Migration. URL: <https://www.migrationdataportal.org/blog/5-key-global-trends-covid-19-and-migration>
16. BBC: Germany migrants: Freiburg murder arrest fuels tensions, 2016. URL: <https://www.bbc.co.uk/news/world-europe-38252259>
17. Best Practices: IOM's Migrant Training / Pre- departure Orientation Programs. IOM
URL: <https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd1486/files/jahia/webdav/shared/shared/mainsite/activities/facilitating/Best-Practices-Migrant-Training.pdf>
18. Council of the EU. Statement on the situation at the EU's external borders. 4 March 2020. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/03/04/statement-on-the-situation-at-the-eus-external-borders/>
19. Deutsche Welle. Немецкий политолог: Pegida становится все радикальнее. 20.10.2015. URL: <http://p.dw.com/p/1Gqxa>

20. ECRI Annual Report 2021 URL: <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/annual-reports>
21. European Commission - Announcement «Von der Leyen on Belarus: The EU has the will, the unity and the resolve to face this crisis» 23.11.2021 URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/AC_21_6254
22. European Islamophobia Report 2020. URL: <https://islamophobiareport.com/>
23. Frontex Risk Analysis for 2022/2023. URL: <https://frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/frontex-releases-its-risk-analysis-for-2022-2023-w4AWS>
24. Global Compact for Migration, 11 July 2018. URL: https://refugeesmigrants.un.org/sites/default/files/180711_final_draft_0.pdf
25. I Get You European report, JRS Europe. 2018 URL: https://jrseurope.org/wpcontent/uploads/sites/19/2020/07/JRS_Europe_igetyou_eu.pdf
26. International Migration 2020: Report. United Nations New York, 2020. URL: https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/undesapd_2020_international_migration_highlights.pdf
27. IOM. Migration and Climate Change. URL: <https://olibrown.org/wp-content/uploads/2019/01/2008-Migration-and-Climate-ChangeIOM.pdf>
28. IPCC. Sixth Assessment Report. URL: <https://www.ipcc.ch/assessment-report/ar6/>
29. Ipsos. World Refugee Day. June 2022 URL: <https://www.unhcr.org/ua/46313-world-refugee-day-2022-new-ipsos-survey-shows-greater-compassion-for-forcibly-displaced-as-war-in-ukraine-wears-on-ua.html>

30. Migrant crisis: European Council president Tusk warns Schengen on brink of collapse. The Telegraph. 13.11.2015. URL: <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/eu/11991098/Migrant-crisis-Donald-Tusk-warns-that-Schengen-is-on-brink-of-collapse-latest-news.html>
31. Ministerstwo Obrony Narodowej «reżim Łukaszenki istnieje tylko dlatego, że ma poparcie Kremla. Mamy do czynienia ze scenariuszem napisanym na Kremlu. Dziś mamy próbę destabilizacji państw bałtyckich przy wykorzystaniu tych, którzy są handlarzami ludźmi.» 10.11.2021. URL: https://mobile.twitter.com/MON_GOV_PL/status/1458318918989361153
32. Number of Migrant Deaths 2016 Highest Ever Recorded . Statista. URL : <https://www.statista.com/chart/7253/number-deaths-migrants-worldwide-2016/>
33. Overwhelming Majorities Unhappy with EU's Handling of Refugees. Pew Research Center's Global Attitudes Project. Pew Research Center: web-site. June 6, 2016. URL: www.pewglobal.org/2016/06/07/euroskepticismbeyond-brexit/pm_2016-06-07_brexit-03/
34. Recommendations on Statistics of International Migration 1998. URL: https://unstats.un.org/unsd/publication/seriesm/seriesm_58rev1e.pdf
35. Refugees and forced displacement in focus , Statista, URL: <https://www.statista.com/chart/5073/forceddisplacement-in-focus/>
36. Report International Organization for Migration 2020. Countering xenophobia and stigma to foster social cohesion in the COVID 19. URL: https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd1486/files/documents/countering_xenophobia_and_stigma_130720.pdf

37. Report on the Impact of Climate Change on Migration (October 2021). Available at: <https://reliefweb.int/report/world/report-impact-climatechange-migration-october-2021>.
38. Report: Digitalization and Employment, ILO, 2022. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/documents/publication/wcms_854353.pdf
39. The official PEGIDA program. URL: <https://www.pegida.de/>
40. The World Migration Report 2020. IOM. URL: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf
41. Tobias Andersson "Välkommen till återvandringståget. Du innehar en enkelbiljett. Nästa stopp, Kabul!" 16.09.2022 URL: <https://twitter.com/SDTobbe/status/1559508416984502272>
42. Treaty on the Functioning of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:en:PDF>
43. UN News: Climate change link to displacement of most vulnerable is clear: UNHCR. URL: <https://news.un.org/en/story/2021/04/1090432>
44. UN Press Note URL: <https://press.un.org/en/2020/sgsm20076.doc.htm>
45. UNDP The Migrant Union - Digital Livelihoods for People on the Move, 2019. URL: <https://www.undp.org/publications/digital-livelihoods-people-move>
46. UNHCR. URL: https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine#_ga=2.228732760.514168680.1646989952-176134281.1646551413
47. United Nations Development Programme (UNDP). New York, 1994. URL: https://unstats.un.org/unsd/publication/seriesm/seriesm_58rev1e.pdf
48. United Nations. Migration. URL: <https://www.un.org/en/global-issues/migration>

49. Welcome to the Czech Republic - Vítejte v ČR. URL: <https://www.vitejtevcr.cz/en/vitejte-v-cr>

Література:

50. Арістова А. В. Міграційна криза в Європі та проблеми міжрелігійних відносин. *Економіка та управління на транспорті*. Київ: НТУ, 2015. Вип. 2. С.131-138.
51. Ахмаджанов Д. Д. Исламофобия в современном мире. *Вопросы истории, археологии, политических наук и регионоведения*. 2019. Вып. 15. С. 293-294. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/287384925.pdf>
52. Бабушко С. Р., Соловей Л. С. Навчання дорослих як засіб інтеграції мігрантів: норвезький досвід. *Освітологічний дискурс*, 2017. №1/2 URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/5640>
53. Білошицький С. Міжнародна міграція як різновид сучасної зброї: соціокультурний та політичний аспекти. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. ІФ Кураса НАН України*. 2016. Вип. 2. С.138-156. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2016_2_10
54. Блинова О. Є. Соціально-психологічна адаптація вимушених мігрантів: підходи і проблеми вивчення феномена акультурації. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. 2016. Вип.3. С. 111-117. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/2025/%D0%91%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%204%20%282016%29.pdf?sequence>
55. Бондарчук В.В. Європейська міграційна криза та стабільність ЄС. *Світове господарство і міжнародні економічні відносини. Східна Європа : економіка, бізнес та управління*. 2016. Вип. 2 (02). С.28-31.
56. Бортник Н. П. Вплив глобалізації на формування міграційних потоків. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного*

університету. *Юриспруденція*. 2013. № 6. С. 142-144. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2013_6-1%281%29_37

57. Вашай Ю. В. Глобалізаційні міграційні тренди: сучасні сценарії та прогнози. *Вісник НУВГП. Серія "Економічні науки" Т. 2*. 2021. № 94. С. 3-12.
58. Воропаева А. В. Культурологические показатели конфликтогенности миграции. *Философские науки*. 2015. № 10. С. 43-52.
59. Галкин А. А. Новые аспекты национального вопроса. *Вестник Российской академии наук* Том. 76. 2006. №.12. С. 1068-1069.
60. Гусаров К. О. Світовий досвід боротьби з нелегальною міграцією. Дис. 2017. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/5031>
61. Гьокхан Д. Глобальні міграційні процеси: політика визнання "Іншого" і проблема адаптації мігрантів. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2016. Вип. 66. С. 170-182. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpqgvzdia_2016_66_18
62. Дмитриев А. В. Конфликтогенность миграции: глобальный аспект. *Социологические исследования*. 2004. №10. С. 4-13. URL: <https://soc.univ.kiev.ua/en/library/konfliktogennost-migracii-globalnyy-aspekt>
63. Дмитриев А. В. Конфликтогенность миграции: теоретические и практические проблемы. *Социологическая наука и социальная практика*. 2015. № 1 (09). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/konfliktogennost-migratsii-teoreticheskie-i-prakticheskie-problemy>
64. Євдокимов В.В., Шиманська К.В. Міграція біженців як фактор перерозподілу людських ресурсів у світі: проблеми розвитку економіки в умовах конфлікту. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. 2017. №

2(80). С. 142-149. URL:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzhdtu_econ_2017_2_24

65. Євдокимов В.В., Шиманська К.В. Стан та нормативно-правове регулювання міграції біженців та шукачів притулку у ЄС як інституційний базис управління міжнародними міграціями. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2017. № 3(38). С. 55-60. URL:
<http://pbo.ztu.edu.ua/article/view/122122>
66. Жванія Т. В. Сучасна вимушена міграція: соціально-політичні аспекти. *Сучасне суспільство*. 2015. №2 (2). С. 46-56.
67. Иконникова Н. К. Механизмы межкультурного восприятия. *Социологические исследования* 1995. Т. 11. № 8. С. 26-34.
68. Илимбетова А. А. Глобальный процесс феминизации миграции. *Век глобализации*. 2013. Вып 1. С.79-91. URL:
<https://cyberleninka.ru/article/n/globalnyy-protsess-feminizatsii-migratsii>
69. Каменчук, Т. О. «Європейська міграційна криза» як виклик єдності Європейського союзу. *Політичне життя*. 2022. №. 1. С. 36-42. URL: <https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/12033>
70. Касьянова М.М. Міграція громадян України до Білорусі, Молдови та Росії в умовах постбіполярної трансформації міжнародної системи: монографія. 2019. С. 748. URL:
https://shron1.chtyvo.org.ua/Kasianova_Maryna/Mihratsiia_hromadian_Ukrainy_do_Bilorusi_Moldovy_ta_Rosii_v_umovakh_postbipoliarnoi_transformatsii_m.pdf
71. Козловець М. А. Глобальна міграція і політика ідентичності та громадянства. *Українська полоністика*. 2008. Вип.5. С. 3–22.
72. Козловець М. А. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. 2009. С. 558.

73. Ксенофобія. Політична енциклопедія. редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ : Парламентське вид-во. 2011. С. 808.
74. Лавер О.Г. Війни та народонаселення країн світу у XX-XXI століттях (1900-2016 рр.): монографія вид. 2–е, допов. Ужгород: РІК – У. 2018. С. 760. URL: <https://dspace.uznu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/23862/1>
75. Лапшина Т.В., Константинов В. В. Отношение к мигрантам представителей принимающего сообщества в зависимости от типа проживания мигрантов. *Мир науки. Педагогика и психология*. 2016. Вып. 4.4. С.44.
76. Луцишин Г. Міграційна криза в ЄС: проблема безпеки зовнішніх кордонів та загострення міжетнічних конфліктів . *Політичні науки*. 2015. Вип.1.(2). С.41-45.
77. Малиновська О. Міграція та безпека: до питання взаємозв'язку та взаємовпливу. *Міжнародний науковий вісник*. 2021. №. 1-2. С. 42-52. URL: <http://visnyk-international.uzhnu.edu.ua/article/download/241927/239916>
78. Малиновська О.А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії: монографія. К.: НІСД. 2018. С. 472.
79. Марчук М. С., Владовська К. П. Міжнародна практика боротьби з нелегальною міграцією. *Правові засади організації та здійснення публічної влади: збірник тез*. 2020. С. 239.
80. Міграційні процеси у сучасному світі: світовий досвід, регіональний та національний виміри: (понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика): Енциклопедія. упоряд. Ю.І. Римаренко; за ред. Ю.Римаренка. К.: Довіра. 1998. С. 912.
81. Муранова В. В. Міграційні конфлікти як об'єкт філософсько-правового аналізу. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2015. №. 1-2. С. 141-151.

82. Петренко Л. Напади на українців у Польщі. Як національність стає яблуком розбрату між українцями та поляками URL: <http://tyzhden.ua/News/198652>
83. Полтораков О. Реконцептуалізація поняття „безпека” в сучасному політико-політологічному дискурсі. *Політичний менеджмент*. 2009. № 5(38). С. 19-28. URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/handle/123456789/71063>
84. Преображенская Н. М. Миграция в условиях глобализации (социально-философские аспекты) дис. канд. филос. Наук Москва, 2007. С. 190.
85. Пробоїв, О.А. Напрями подолання міграційної кризи в країнах ЄС і врегулювання потоків нелегальної міграції. *Економіка та суспільство*. 2017. № 8. URL: <http://economyandsociety.in.ua>
86. Ровенчак О. Визначення та класифікації міграцій: наближення до операційних понять. *Політичний менеджмент*. 2006. № 2. С. 127-139. URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/handle/123456789/8810>
87. Семенкова М.А. Особливості міграційних процесів під час збройного конфлікту на Сході України і їх вплив на безпекове середовище. *Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках*. 2020. Т. 3. № 1. С. 233-240 URL: <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/article/view/1014>
88. Скрипнюк А.Є. Вимушена транскордонна міграція як наслідок війни. *Травневі студії: історія, політологія, міжнародні відносини*. 2022. С. 23-25. URL: <https://jts.donnu.edu.ua/article/view/12449>
89. Тронь Т.В. Підготовка майбутніх фахівців у сфері охорони кордону Сполучених штатів Америки. дис. канд. педагог. наук: Хмельницький. 2018. С. 237.
90. Чайковський Ю. В. Вплив сучасних конфліктів на зміну міграційної політики сусідніх держав: міжнародно-правові аспекти. *Актуальні*

- проблеми політики*. 2018. Вип. 62. С. 81-94. URL: <http://app.onua.edu.ua/index.php/app/article/view/214>
91. Швець С. Л. Міграційні процеси сучасності як фактор політичних трансформацій. *Регіональні студії*. Ужгород. 2018. № 12. С. 78–82. URL: http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/12/12_2018.pdf#page=78
92. Шуляк А. Тенденції міграційних процесів як чинника підвищення конфліктогенності. 2021. №. 1(9). С. 333-344. URL: <https://relint.vnu.edu.ua/index.php/relint/article/view/184>
93. Яшлавский А.Э. Антииммигрантские партии Европы: фальстарт или второе дыхание? *Контуры глобальных трансформаций: политика, экономика, право*. 2018. Т. 11. № 3. С. 230–244. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/antiimmigrantskie-partii-evropy-falstart-ili-vtoroe-dyhanie>
94. Abel G. J. Climate, conflict and forced migration. *Global environmental change*. 2019. Т. 54. С. 239-249. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0959378018301596>
95. Andreas P. Redrawing the line: Borders and security in the twenty-first century. *International security*. 2003. Т. 28. №. 2. С. 78-111.
96. Deiana M. A., Komarova M., McCall C. Cross-border cooperation as conflict transformation: Promises and limitations in EU peacebuilding. *Geopolitics*. 2019. Т. 24. №. 3. С. 529-540. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14650045.2019.1599518>
97. Eberl J. M. et al. The European media discourse on immigration and its effects: A literature review. *Annals of the International Communication Association*. 2018. Т. 42. №. 3. С. 207-223.
98. Greenhill K. M. Strategic engineered migration as a weapon of war. *Civil Wars*. 2008. Т. 10. №. 1. С. 6-21.
99. Greenhill K. M. When Migrants Become Weapons: The Long History and Worrying Future of a Coercive Tactic. *Foreign Affairs* . March/April

2022. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/europe/2022-02-22/when-migrants-become-weapons>

100. Guibernau M. Identity of nations. Cambridge : Polity. 2013. P. 248.
101. Habermas J. Moral consciousness and communicative action. MIT press, 1990. P. 225.
102. Heinrich S., Shire K., Mottweiler H. Fighting (for) the margins: Trade union responses to the emergence of cross-border temporary agency work in the European Union. *Journal of Industrial Relations*. 2020. T. 62. №. 2. C. 210-234. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0022185619900649>
103. Helbling M. Meierrieks D. Terrorism and migration: An overview. *British Journal of Political Science*. 2020. C. 1-20. URL: <https://d-nb.info/1225295300/34>
104. Huntington, S. P. The clash of civilizations? *In Conflict After the Cold War*, Routledge, 2015. C. 45-63.
105. Leonard S. The creation of FRONTEX and the politics of institutionalisation in the EU external borders policy. *Journal of Contemporary European Research*. 2009. T. 5. №. 3. C. 371-388. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/1656659.pdf>.
106. Lysgaard, S. Adjustment in a foreign society: Norwegian Fulbright grantees visiting the United States. *International social science bulletin* 1955. № 7. P. 45–51.
107. Maydell-Stevens E., Masggoret A. M. Problems of psychological and sociocultural adaptation among Russian-speaking immigrants in New Zealand. *Social Policy Journal of New Zealand*. 2007. T 30. C. 178–198. URL: <https://www.msd.govt.nz/documents/about-msd-and-our-work/publications-resources/journals-and-magazines/social-policy-journal/spj30/30-pages178-198.pdf>

108. Rodríguez-Aguilera C. El fantasma del populismo recorre Europa. *Notes Internacionals CIDOB Barcelona Centre for International Affairs*. 2014. T. 85. C. 1-4. URL: <https://www.iemed.org/wp-content/uploads/2021/02/The-Rise-of-the-Far-Right-in-Europe.pdf>
109. Tibi B. Euro-Islam: An Alternative to Islamization and Ethnicity of Fear. *The Other Muslims*. Palgrave Macmillan, New York. 2010. P.157-174. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1057/9780230106031_10
110. Weaver O. New 'schools' in security theory and their origins between core and periphery. *annual meeting of the International Studies Association, Montreal*. 2004 URL: <http://bespo.org/upload/93a145a3a12b1b8aa2e-33c1ebd320d91.pdf>